

„V krvi důkaz, ztratíš průkaz!“ aneb k trestnému činu opilství v socialistickém Československu

Milan Dobeš

Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita

E-mail: milan.dobes@law.muni.cz

ORCID: 0000-0002-8188-2441

Criminal Law and Driving under the Influence: On the Development of the Offence of Drunkenness in Socialist Czechoslovakia

Abstract:

The article focuses on the offence of drunkenness, understood as an endangerment offence, with particular emphasis on drink-driving. It combines a doctrinal legal analysis with an examination of criminal files from the District Court for Prague 1 and surveys the interpretation of the statutory elements, investigative and evidentiary practice, and sanctioning policy. In the sanctioning dimension, a central role is played by disqualification from activity – most notably disqualification from driving – conceived as an instrument of both special and general prevention and as a means of the immediate protection of public safety. The imposition and duration of disqualification reflected the degree of intoxication, the nature and circumstances of the driving, recidivism, and the offender's professional responsibility; in more serious cases it was supplemented by a custodial sentence. The article also addresses practical issues in the enforcement of disqualification and their implications. The individualisation of punishment was further shaped by assessments and guarantees issued by workplace collectives and other socialist organisations, which could support the choice of a more lenient sanction or the early remission of the remainder of the disqualification.

Keywords: the offence of drunkenness; criminal law; crime; crimes which grossly disrupted civil coexistence; Czechoslovakia; socialism; drink-driving

Klíčová slova: opilství; trestní právo; trestný čin; trestné činy hrubě narušující občanské soužití; Československo; socialismus; řízení pod vlivem alkoholu

DOI: 10.14712/2464689X.2026.558

Financování: Tento výstup vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu Justice v podruží totality: Československé soudnictví ve 20. století (MUNI/A/1542/2024) podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2025.

Úvod

Článek se zaměřuje na trestný čin opilství, jenž v socialistickém Československu představoval ohrožovací delikt postihující již samotné vytváření rizika při činnostech vyžadujících plnou způsobilost – nejvýrazněji při řízení motorových vozidel. V centru pozornosti stála právní konstrukce, která umožňovala trestní odpovědnost i bez vzniku poruchového následku, a její uplatňování v policejní a soudní praxi. Tato studie propojuje právně-dogmatický rozbor s mikro-historickým čtením trestních spisů, aby zachytila praktické působení deliktu: jak se dokazovalo ovlivnění alkoholem, jak soudy hodnotily konkrétní jízdu, jaké sankce ukládaly a jakou roli hrály dobové ideové akcenty.

Normativní rámec se vyvíjel od poválečné kodifikace k pozdější socialistické rekodifikaci, přičemž se ustálilo pojetí opilství jako ohrožovacího deliktu. Podstatné bylo, že právo necítilo pouze na výsledek, ale na redukci situací, v nichž řidič pod vlivem zvyšoval riziko újmy. Odtud plynul i důraz na subjektivní stránku: postačovalo vědomí požití alkoholu a následné rozhodnutí řídit – typicky se dovozoval alespoň nepřímý úmysl. Tato konstrukce umožňovala preventivní i disciplinární funkci trestního práva a nepřipouštěla výjimky pro „opilství“ jako omluvu.

Empirická část článku se opírá o výběr trestních spisů z rozhodovací praxe Lidového soudu trestního pro Prahu z roku 1955 a Obvodního soudu pro Prahu 1 z let 1963, 1972 a 1981.¹ a těchto kauzách bylo patrné přísnější poměrování profesionálních řidičů a pracovníků v dopravě, u nichž se alkohol chápal jako „profesní vada“ s širšími společenskými důsledky. Odůvodnění pracovala s rétorikou veřejného zájmu a ochrany pracujících a akcentovala tezi, že opilý řidič „ohrožuje veřejnost“, takže bylo třeba „odstranit zlořád řízení pod vlivem“. Typickým doprovodem byl dlouhodobý zákaz řízení; při recidivě či vysoké míře ovlivnění se ukládal i nepodmíněný trest odnětí svobody.

Ideový rozměr se nevytrácí ani z konkrétních spisů. Užívání „podnikových“ vozidel pod vlivem bylo hodnoceno nejen jako dopravní riziko, ale i jako neodpovědný postoj k socialistickému vlastnictví; proto se opilství v řadě případů prolínalo s ochranou majetku a s jazykem společenské nebezpečnosti s důrazem na ochranu „pracujících“. Současně se kolem trestního postihu vytvářela „výchovná“ zóna: prostor pro záruky, posudky

¹ V rámci jeho přípravy byl proveden archivní výzkum v Archivu hlavního města Prahy, kde je dochován jeden ročník trestních spisů (konkrétně z roku 1955) Okresního (Lidového) soudu trestního pro Prahu a dále vždy jeden vzorový ročník trestních spisů Obvodního soudu pro Prahu 1 pro další 3 desetiletí (1963, 1972 a 1981). Tyto ročníky byly v archivu vybrány, aby byl v budoucnu umožněn výzkum soudní praxe alespoň jednoho roku z každého desetiletí. Ostatní ročníky trestních spisů prošly skartací. Z každého ročníku bylo pro potřeby tohoto příspěvku vybráno několik desítek případů, které byly dále analyzovány. Město Praha (a jeho centrum) bylo zvoleno záměrně jako místo s velkou koncentrací lidí, protože se jednalo o hlavní město tehdejšího československého státu, takže zde byl dán předpoklad pro výskyt také vyšší akumulace a různorodosti trestné činnosti. Vlastní jména pachatelů byla v tomto článku po dohodě s Archivem hlavního města Prahy pozmeněna za účelem ochrany osobních údajů.

pracovních kolektivů či doporučení společenských organizací, které měly intonovat dráhu nápravy – někdy i ve prospěch dřívějšího prominutí zbytku zákazu řízení.

Z metodologického hlediska článek kombinuje: (i) analýzu právních předpisů a dobové doktríny (včetně stanovisek orgánů činných v trestním řízení), (ii) judikatorní linii konkretizující důkazní standardy a prostor pro hodnocení konkrétní jízdy a (iii) archivní sondy do vybraných trestních spisů, na nichž bylo možné sledovat, jak se normativní akcenty promítaly do individuálních rozhodnutí, včetně rozdílného zacházení s „prvopachateli“ a recidivisty i s profesionálními řidiči.

1. Úprava trestného činu opilství v trestním zákoně z roku 1950

Kodifikace trestního práva, k níž došlo během tzv. právníké dvouletky² a která vyústila v přijetí trestního zákona č. 86/1950 Sb. (dále jen „tr. z.“), systematicky zakotvila problematiku opilství prostřednictvím skutkových podstat v § 186 a § 187. Obě ustanovení byla zařazena do třetí hlavy trestního zákona nazvané „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, jejímž účelem byla především ochrana řádného fungování lidové demokratického státního aparátu a současně postih závažných útoků, které nedosahovaly intenzity útoků proti republice.³

Opilství bylo společně s trestnými činy nebezpečného vyhrožování, hrubé neslušnosti a pomluvy zařazeno do pátého oddílu uvedené hlavy, označeného „Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“. Tento oddíl soustřeďoval skutkové podstaty se společným objektem ochrany klidného občanského soužití před jeho narušením.⁴

Právě výčet a vágní název tohoto oddílu vedly část autorů tehdejší právní literatury k závěru, že plnil roli sběrné kategorie činů se sjednocujícím, obtížně uchopitelným objektem „socialistického soužití občanů“.⁵ U opilství se přitom akcentovala schopnost zasahovat do veřejného pořádku a bezpečnosti jako širších společenských statků.⁶

Ačkoli byla ustanovení § 186 a § 187 souhrnně označena jako opilství, zahrnovala různorodé formy jednání, které jsou v systematické trestního práva obvykle rozlišovány jako samostatné skutkové podstaty. Z formulace § 186⁷ vyplývala úprava tzv. *Rauschdeliktu*, tedy jednání, při němž pachatel uvedl sám sebe do stavu nepřičetnosti přivoděného požitím

² K právníké dvouletce bližší viz: BLÁHOVÁ, I. – BLÁŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. *Právníká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014.

³ VYBÍRAL, B. *Základy československého socialistického trestního práva*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1959, s. 72.

⁴ ROLENC, O. Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: GLOGAR, R. *Trestní zákon. Komentář*. Praha: Orbis, 1958, s. 475–476.

⁵ „... trestné činy jako urážka i pomluva, které jsou v kapitalistickém zřízení velmi časté, v socialistickém společenském zřízení pozvolna mizí. Vyplývá to již ze samé podstaty socialistického státu, v němž se usiluje o to, aby vztahy mezi lidmi byly proniknuty ryzí lidskostí, v němž kořistnictví, egoismus a závist se stávají cizorodými zjevy. [...] Oproti shovívavějšímu postoji buržoazního práva k opilství je náš trestní zákon ostrou zbraní proti alkoholismu.“ Kolektiv pracovníků kateder trestního práva právnických fakult Karlovy univerzity v Praze a Komenského univerzity v Bratislavě. Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: *Československé trestní právo. Vysokoškolská učebnice*, sv. 2, zvl. část. Praha: Orbis, 1959, s. 171–172.

⁶ VANTUCH, P. K trestným činům v silniční dopravě. *Socialistická zákonnost*, 1988, roč. 36, č. 8, s. 500–501.

⁷ § 186 zněl: Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí trestného činu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let; dopustí-li se však trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

alkoholu či jiné omamné látky a v tomto stavu spáchal čin, který by jinak naplňoval znaky trestného činu, avšak pro nepřičetnost by nebyl trestně odpovědný. Typicky nešlo o původní úmysl spáchat trestný čin; k deliktu došlo až ve stavu úplné opilosti.⁸

Tuto konstrukci ilustroval případ čtyřiatřicetiletého dělníka Jáchymovských dolů, jenž se v roce 1955 dopustil dvou skutků kvalifikovaných jako opilství podle § 186. V obou případech se po požití alkoholu uvedl do stavu úplné opilosti, v němž nebyl schopen ovládat své jednání. Nejprve v restauraci fyzicky napadl jednoho muže a druhému vyhrožoval uříznutím hlavy, přičemž se chystal použít sklenici jako zbraň. O několik týdnů později v obdobném stavu na veřejnosti urážel a udeřil zasahujícího příslušníka Veřejné bezpečnosti.⁹ Soud uložil úhrnný trest šesti měsíců odnětí svobody s podmíněným odkladem na tři roky „s podmínkou, že se ve zkušební době zdrží nemírného požívání alkoholických nápojů“.¹⁰

Následující § 187 odst. 1 postihoval osoby, které se intoxikovaly a v tomto stavu vykazovaly sklony k výtržnostem, a dále osoby, jež vědomě a úmyslně opily jiného známého právě těmito sklony. Protože šlo o postih „výtržnických jednání“, tato studie se odstavci věnuje jen rámcově.¹¹

Oproti tomu § 187 odst. 2 vymezoval skutkovou podstatu, podle níž se trestného činu dopustil ten, „kdo požije alkoholického nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku“. Šlo tedy o ohrožovací pojetí, jež umožňovalo odpovědnost i bez poruchového následku.

V rámci připomínkového řízení k návrhu trestního zákona z roku 1950 Ministerstvo vnitra neúspěšně prosazovalo změnu formulace skutkových podstat, aby výslovně vyjadřovaly, že podstatou opilosti je požití alkoholu v míře vyvolávající nepřičetnost. V odůvodnění se konstatovalo: „Tyto pochybnosti podporuje ještě znění druhého tohoto ustanovení, které opět mluví jen o požití alkoholického nápoje. Srozumitelnější by bylo formulovat § 186 například takto: ‚Kdo se přivede, třeba z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, zejména opilostí, a v tomto stavu se dopustí trestného činu...‘.“¹² Uvedenému návrhu však v konečném znění zákona nebyl přiznán zřetel.

1.1 Opilství a řízení motorových vozidel po roce 1950

S ohledem na zaměření článku byla pozornost soustředěna na § 187 odst. 2 tr. z. jako bezprostředního předchůdce pozdější úpravy opilství v § 201 TZ. V současné právní úpravě

⁸ Kolektiv pracovníků Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti, Nejvyššího soudu, Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti a právnické fakulty Karlovy univerzity. *Právnická příručka*. 2. přepracované vydání. Praha: Orbis, 1958, s. 110.

⁹ Jednáním by za normálních okolností spáchal trestné činy ublížení na zdraví, vyhrožování, urážka veřejného činitele a násilí na veřejném činiteli.

¹⁰ Archiv hlavního města Prahy (AHMP), fond státních orgánů, oddělení fondu: Okresní (Lidový) soud trestní pro Prahu (OST), zn. NAD 94. Trestní spis, sign. 3T 772/1955. Rozsudek z 21. března 1956, fol. 39–41.

¹¹ Více k aplikaci § 187 odst. 1 viz např. DOBEŠ, M. „Až sem přijde Adenauer, tak vy budete viset jako první!“, aneb ke specifikům trestného činu výtržnictví v socialistickém Československu. *Právněhistorické studie*, 2024, roč. 54, č. 3, s. 98–107.

¹² Národní archiv (NA), fond Ministerstvo spravedlnosti ČSR (MSpr), inv. č. 980, sign. MSp-L 114, kart. 46, *Osnova trestního zákona uvedená do připomínkového řízení – Nástin komentáře k trestnímu zákoníku – připomínky*. Připomínky ministerstva vnitra k přepracované osnově trestního zákona ze dne 11. května 1950, nečíslované fol.

tomuto typu jednání odpovídá skutková podstata trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky. Protože znění § 187 odst. 2 tr. z. výslovně zmiňovalo pouze požití alkoholu, lze tento delikt s jistou terminologickou licencí označit jako „ohrožení pod vlivem alkoholu“.

Podle uvedeného ustanovení byl trestně odpovědný ten, kdo „požil alkoholického nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku“. Zákon za tento čin stanovoval trest odnětí svobody až na šest měsíců. Alternativně mohl soud pachatele postihnout ochranným léčením podle § 70 odst. 2 tr. z.¹³

Podle důvodové zprávy k trestnímu zákonu byla skutková podstata tohoto deliktu v zásadě převzata z tehdy platných předpisů, přičemž výslovně byla zmíněna návaznost na zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu. Důvodová zpráva se však o sledovaném ustanovení vyjadřovala pouze stručně a mimo citované odkazy obsahovala již jen konstatování, že „v zájmu účinnější ochrany před zhoubnými vlivy alkoholu se trestní sazby zvyšují“.¹⁴

Tato legislativní úprava se opírala o ideologické předpoklady tehdejšího režimu, podle nichž bylo nadměrné užívání alkoholu či jiných omamných prostředků vnímáno jako „neblahý přežitek minulost“.¹⁵ Alkoholismus měl dle dobových formulací „brzdit tvůrčí úsilí pracujících, snižovat pracovní morálku, rozvracet rodiny, ohrožovat zdraví, majetek a bezpečnost pracujících a způsobovat zejména při dopravních a podnikových nehodách značné škody hospodářské i sociální“.¹⁶

Tento oficiální diskurz byl doprovázen rovněž intenzivní výchovnou a mediální kampaní, v níž se akcentovala morální odpovědnost řidiče jako nositele společenského rizika. V jednom z tehdejších článků se například uvádělo: „Jsou hazardéři, kteří si mnohdy pleťou silnici se závodní dráhou a jízdu nepovažují za rychlou, dokud se kolem nic míhající se telegrafní tyče nepromění v tyčkový plot. [...] Nejnebezpečnějšími mezi hazardéry zůstávají pořád podnapilí řidiči. [...] Skoro v každé hospodě křičí na řidiče plakát: ‚Alkohol – nepřítel řidičů! Nepij! Jsi řidič! V Tvých rukou jsou životy!‘ A přece jsou lidé, kteří to čtou, vědí – a přece pijí! [...] Svou odpovědnost si uvědomují teprve před soudem; odpovědnost, že řidič nesmí před jízdou a během jízdy pít alkoholické nápoje, tak jako horník nesmí kouřit v dolech, kde je nebezpečí výbuchu.“¹⁷ Tato výchovná kampaň se promítla i do zápalkových nálepek závodu Solo Lipník. Jedna z nich zobrazovala paragraf

¹³ § 70 odst. 2 tr. z. zněl: „Dopustí-li se pachatel, který se oddává nadměrnému požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků, trestného činu v opilosti nebo v jiném podobném opojení, nařídí soud jeho odevzdání do léčebného ústavu.“

¹⁴ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, *Tisky, Národní shromáždění republiky Československé 1950, NS RČS 1948–1954, Tisk 472, Vládní návrh trestního zákona. Důvodová zpráva* [online]. psp.cz [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_01.htm.

¹⁵ S tvrzením, že požívání alkoholických nápojů bylo důsledkem přežitků kapitalistického společenského řádu nesouhlasil každý tehdejší autor. Burda např. upozorňoval, že nelze vystopovat, kdy a kde lidé začali pít, takže takový výrok považoval za „vulgarizací a zploštění dané problematiky“. BURDA, A. Některé otázky opilství z hlediska trestního práva. *Socialistická zákonnost*, 1963, roč. 11, č. 8, s. 432–433.

¹⁶ Kolektiv pracovníků kateder trestního práva právnických fakult Karlovy univerzity v Praze a Komenského univerzity v Bratislavě. Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: *Československé trestní právo. Vysokoškolská učebnice*, sv. 2, zvl. část. Praha: Orbis, 1959, s. 171.

¹⁷ JEŽATÝ, V. O jednom hazardu. *Rudé právo*, 1960, roč. 40–41, č. 316, s. 2.

(§) obepínající zkumavku¹⁸ s piktogramem sklenky a nesla slogan: „V krvi důkaz, ztratíš průkaz.“¹⁹ Tento slogan dal také název tomuto článku.²⁰

Právní posouzení jednání podle § 187 odst. 2 tr. z. se zakládalo na zjištění, zda pachatel požil alkohol za okolností, za nichž bylo objektivně možné očekávat vznik ohrožení života, zdraví či majetkových hodnot. Za typové příklady se v dobové teorii uváděli řidiči motorových vozidel, osoby manipulující s výbušninami²¹ nebo zdravotníci vykonávající zákroky, například chirurg při operaci.²²

Závažnost podobného jednání, zejména u řidičů z povolání, byla akcentována i v dobové tiskové produkci. Například list „Naše pravda – krajský orgán KSČ v Gottwaldově“ přinesl v dubnu 1952 zprávu s titulkem „Alkohol činí z řidičů zločince“, v níž informoval o šesti řidičích odsouzených podle § 187 odst. 2 tr. z. V jednom případě šlo o řidiče plně naloženého autobusu ČSAD,²³ v jiném o traktoristu, který se srazil s dalším traktorem, a další muž řídil nákladní automobil národního podniku Hanácké pivovary, havaroval a způsobil rozkutálení sudů s pivem po okolí.²⁴

Zpráva názorně ukazuje, jak byl v tehdejší době trestní postih opilých řidičů nejen striktně aplikován, ale také prezentován v médiích s cílem utvrdit veřejnost v závažnosti těchto činů a legitimizovat represivní přístup státu.

Reálnou aplikací tohoto důrazu na odpovědnost profesionálních řidičů byl případ Felixe M., jenž byl odsouzen k nepodmíněnému trestu a zákazu činnosti poté, co pod vlivem alkoholu způsobil dopravní nehodu po výkonu svého zaměstnání.²⁵

Obviněný, zaměstnaný jako řidič nákladního vozidla, pil po pracovní době v restauračním zařízení pivo a rum, a následně při jízdě v městském provozu nezvládl předjíždění trolejbusu,²⁶ do něj narazil a způsobil škodu. Při lékařském vyšetření mu byla zjištěna hladina 1,54 promile alkoholu v krvi.

Soud konstatoval, že jako profesionální řidič si musel být vědom snížení své pohotovosti a možné hrozby újmy na zdraví či majetku: „každý opilý řidič ohrožuje veřejnost nebezpečím smrti, úrazu, tak i vznikem značné škody. A je ve veřejném zájmu, aby

¹⁸ Ikonografie motivu zřejmě záměrně propojuje laboratorní průkaz alkoholu v krvi (krevní zkouška) s právním následkem (paragraf, „ztráta průkazu“).

¹⁹ Podle některých zdrojů tato nálepka pocházela z roku 1959. MURRAY, D. – SORRELL, S. *Alcohol*. London: Fuel Publishing. 2017, s. 44–45. Jiné zdroje píší o roce 1962. Protialkoholní VI matchcovers catalogue. [online]. In: *lastdodo.com*. [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: <https://www.lastdodo.com/en/areas/2212169-protialkoholni-vi>. Originál této nálepky lze spatřit také na výstavách. HOLAKOVSKÝ, M. Luštění v podzemí, legrácky na sirkách. Muzeum nabízí návštěvy za korunu. In: *Příbramský deník*. [online]. 15. 9. 2023 [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: <https://pribramsky.denik.cz/volny-cas/hornicke-muzeum-pribram-dny-evropskeho-dedictvi-doly-podzemi-20230914.html>.

²⁰ Ve stejné sérii byly i další obrázkové nálepky upozorňující na rizikovost alkoholu při náročných činnostech se slogany jako: „Snižuje morálku, zvyšuje absenci“; „Červená úrazům: mezikrajská akce v boji proti dopravním nehodám“; „Kdo sebe nebrzdí, nepatří za volant“ nebo „Alkohol při práci snižuje opatrnost“. Protialkoholní VI matchcovers catalogue, *op. cit.*

²¹ ROLENC, *Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*, s. 482.

²² ŠIMÁK, J. – CIRKL, B. – DOLENSKÝ, A. – PINDRYČOVÁ, L. *Trestní zákon. Komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953, s. 342.

²³ Československá státní automobilová doprava.

²⁴ Autor neuveden. *Naše pravda – list krajského výboru KSČ v Gottwaldově*, 1952, roč. 4, č. 27, s. 4.

²⁵ AHMP, OST, 2T 190/1955. Rozsudek z 15. března 1955, fol. 8–9.

²⁶ „... předjížděl trolejbus tak nedbale, že zachytil pravým nárazníkem pravou boční stranu trolejbusu a způsobil na něm škodu ve výši 120 Kčs“. Tamtéž.

takovému bezohlednému jednání řidičů bylo zabráněno tohoto účelu je v daném případě možno pouze výkonem trestu dosáhnouti, neboť jak plyne ze zprávy národního podniku Sanitas²⁷ byl obviněný pro podnapilost při jízdě zařazen na určitou dobu jako závozník. Souzený případ nasvědčuje tomu, že si obviněný nevzal ponaučení a tímto způsobem ohrožuje život, zdraví a majetek lidí. Podle názoru soudu lze obviněného napravit pouze nepodmíněným trestem. Je třeba důsledně odstraňovat zlořád řízení pod vlivem alkoholu, zejména u těch jedinců, kteří postrádají smysl pro zodpovědnost a nechápou, jak závažné škody alkoholismus působí zájmům pracující třídy a tím i budovatelskému úsilí celé republiky.“²⁸

Trestní senát proto uložil měsíční nepodmíněné odnětí svobody a zákaz řízení motorových vozidel na dobu tří let. Pozdější žádosti o prominutí zbytku zákazu činnosti, podané zaměstnavatelem s odkazem na příkladné pracovní výsledky²⁹ obviněného, soud zamítl s odůvodněním že „opilí řidiči jsou stálým nebezpečím života našich občanů, a proto, že trest zákazu řízení nemohl splnit za tak krátkou dobu svůj účel“.³⁰

Zákon nepracoval s konkrétní hodnotou promile alkoholu v krvi. Právní kvalifikace se odvíjela od neurčitého standardu: postačovalo takové množství alkoholu, které vedlo ke snížení schopnosti reagovat na nebezpečí – například při řízení vozidla – i tehdy, kdy pachatel vynaložil veškerou možnou opatrnost. Současně se přihlíželo také k povaze činnosti, kterou měl intoxikovaný pachatel vykonávat. Pokud šlo o činnost málo rizikovou, nebyl čin zpravidla trestný. Dobová teorie uváděla příklad řidiče, který nereaguje na alkohol abnormálně a během oběda si „dá půllitr lehkého piva“.³¹

Podle komentáře k tr. z. z roku 1953 šlo zejména o případy, kdy měl pachatel před sebou „úkol k jehož řádnému splnění je třeba plné svěžesti tělesné i duševní a při jehož provádění každá nezdatnost a snížení pozornosti a pohotovosti, jež znamená už podle povahy věci nebezpečí pro život a zdraví lidí nebo nebezpečí závažných následků“.³² Trestní odpovědnost mohla přitom vzniknout i tehdy, pokud dotyčný daný úkol ještě nevykonával, ale bylo možné předpokládat, že k jeho výkonu bude v dohledné době povolán – typicky např. řidič autotaxi v pracovní době.³³

Delikt podle § 187 odst. 2 tr. z. byl úmyslným trestným činem; postačoval i tzv. eventuální úmysl, tedy stav, kdy pachatel věděl o možnosti, že svým jednáním může způsobit ohrožení chráněných zájmů, a byl s tímto následkem srozuměn.³⁴ Trestný čin byl dokonán

²⁷ Sanitas – zdravotnické sklady Praha 11.

²⁸ Tamtéž, Odůvodnění rozsudku, fol. 9.

²⁹ „... nyní pracuje jako závozník a velmi se osvědčil, jako velmi pilný, svědomitý a schopný pracovník. Neměli jsme příležitost vůbec někdy zjistit, že by se snad oddával pití alkoholických nápojů, je vždy dokonale střízliv. [...] Schází nám jako řidič, když některý řidič vysadí, zvlášť při dovolených. Vždy se ochotně účastnil zájezdů zaměstnanců na brigády a to bezplatně. Ostatní zaměstnance dostaneme na brigády s obtížemi, protože mají rodiny a děti a z brigád se vrací vždy velmi pozdě. S ohledem na to, že máme pod patronátem také JZD Jazlovce a jsme dožadováni o pomoc zaměstnanců i při pracích zemědělských na státních statcích byla tato ochota Felixe M. vždy velmi vítána. Ujistiťujeme, že budeme dozírat na to, aby se skutečně i nadále zdržoval pití alkoholických nápojů“ Tamtéž, Návrh na milost ze dne 7. července 1955, fol. 42.

³⁰ Tamtéž, Usnesení Lidového soudu trestního v Praze, odd. 2 ze dne 26. ledna 1956, fol. 17.

³¹ ŠIMÁK – CIRKL – DOLENSKÝ – PINDRYČOVÁ, *op. cit.*, s. 342.

³² Tamtéž.

³³ ROLENC, *Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*, s. 482.

³⁴ ŠIMÁK – CIRKL – DOLENSKÝ – PINDRYČOVÁ, *op. cit.*, s. 342.

jíž samotným požitím alkoholu v kombinaci s existencí okolností, za nichž bylo možné předpokládat, že výkon určité činnosti povede k nebezpečnému následku.³⁵

Tento výklad se promítl i do konkrétní rozhodovací praxe soudů. V případech osob, které byly dosud bezúhonné a jejichž provinění bylo soudem vnímáno jako ojedinělé selhání, byla represivní funkce trestu oslabena ve prospěch jeho výchovného účinku.

Příkladem benevolentní aplikace zákona byl osmaadvacetiletý Albert Ř., jenž byl v srpnu 1955 zadržen³⁶ na Myslbekově třídě v Praze pro nebezpečnou jízdu.³⁷ Vyšetření prokázalo 1,36 ‰ alkoholu, přičemž původní obhajobu jedním pivem vystřídal doznání k většímu množství rumu. Soud zohlednil, že šlo o výjimečné vybočení při osobní oslavě,³⁸ bezúhonný život³⁹ a absenci škody, a proto uložil dvouměsíční trest odnětí svobody s podmíněným odkladem na dva roky a zákaz řízení na tři roky.⁴⁰

Oproti tomu šestadvacetiletý Jindřich V. byl přistižen při řízení motocyklu bez oprávnění⁴¹ a s 2,60 ‰ alkoholu. Přes doznání a dosavadní bezúhonnost soud zdůraznil, že nedošlo k následku jen náhodou, a vzhledem k vysoké míře zavinění uložil nepodmíněný měsíční trest odnětí svobody, když zdůraznil, že „množící se dopravní nehody způsobené opilými řidiči způsobují značné škody. Zraněními těchto [opilých] řidičů je vyřazováno tisíce pracujících z pracovního procesu a stovky ztratily v život“ a že „veřejný zájem vyžaduje, aby takovému bezohlednému jednání bylo zabráněno a trest byl ihned vykonán“.⁴²

Jiný přístup byl zvolen u třiačtyřicetiletého Františka Z., přistiženého v Praze při pokusu nastartovat vůz s 1,70 ‰. S ohledem na jeho rodinné poměry⁴³ a přiznání viny mu byl

³⁵ ROLENC, *Jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*, s. 482.

³⁶ AHMP, OST, 6T 234/1955. Rozsudek z 9. prosince 1955, fol. 16–17.

³⁷ Neznámý řidič oslovil u střešovické vozovny staršinu odd. Veřejné bezpečnosti a další dva příslušníky, kteří na místě vyšetřovali dopravní nehodu. Tento je upozornil, že jel za řidičem, který jezdil ze strany na stranu. Příslušníci ihned vyrazili na označené místo, kde našli popisovaný automobil stojící na chodníku a okolo něj několik podnapilých osob. Tamtéž, Hlášení Městského oddělení VB, Praha 5 Břevnov ze dne 26. srpna 1955, fol. 3.

Pozn. Staršina VB byla nejvyšší poddůstojnická hodnost v hierarchii VB, jejíž název byl převzat podle sovětského vzoru v roce 1949 a užíval se v 50. letech. Později se názvosloví vrátilo zpět na strážmistr/praporčík.

³⁸ Tvrdil, že v práci oslavoval výročí svojí svatby. Tamtéž, Protokol o výsledku ze dne 18. října 1955, fol. 13.

³⁹ V kádrovém posudku bylo o obviněném uvedeno, že: „Soudruh si poslední dobou pokazil pověst. Koupil si auto a tím začala vznikat špatná docházka do zaměstnání. Postupně o zaměstnání přestával mít zájem [...] Požádal o ukončení pracovního poměru. Chtěl jít pracovat do Jáchymovských dolů. Na tento úsek ho podnik nedoporučil. Po dalším přesvědčování nastoupil roční brigádu v Průmstavu – Březové hory u Příbrami. Jedině dělnický kolektiv mu může napravit páteř.“ Tamtéž, Posudek na soudruha Alberta Ř., Stavoprojekt: Speciální projektový závod pro inženýrské stavby ze dne 18. října 1955, fol. 11.

⁴⁰ Tamtéž, odůvodnění rozsudku, fol. 16.

⁴¹ Přičemž podle zasahující hlídky VB vůbec nevěděl, kde se nachází, tvrdil, že chtěl jet domů do Ruzyně, což však bylo úplně opačným směrem, než kterým on sám jel. AHMP, OST, 2T 467/1955. Služební záznam MO-VB ze dne 31. května 1955, fol. 25.

⁴² AHMP, OST, 2T 467/1955, Rozsudek z 30. září 1955, fol. 9–10.

⁴³ Dle soudu: „Důležitý obecný zájem sice vyžaduje, aby podnapilí řidiči zmizeli z naší dopravy, aby jejich provinění byla náležitě stíhána, v tomto případě však soud uvážil, že obviněný dosud trestán nebyl, takže jde o jeho prvé vybočení z mezí zákona a řádného života. Dále že má v podstatě dobrou pověst, že se jako vdovec řádně stará o dvě nezletilé děti a dobře je vychovává, takže i když jde u něj o poklesek závažného rázu, přece jen soud vzhledem k jeho osobním a rodinným poměrům a jeho předchozímu způsobu života má důvodně za to, že obviněný povede i bez výkonu trestu řádný život pracujícího člověka.“ AHMP, OST, 2T 142/1955. Rozsudek z 25. února 1955, fol. 17–18.

uložen měsíční trest odnětí svobody podmíněně a – výjimečně – i podmíněně⁴⁴ odložený zákaz řízení na jeden rok.

Na rozdíl od pozdější právní úpravy v § 201 TZ neumožňovalo tehdejší znění zákona současnou právní kvalifikaci trestného činu opilství a obecného ohrožení podle § 192 tr. z.,⁴⁵ takže případy, které by jinak mohly naplňovat znaky obou skutkových podstat, byly posuzovány výlučně jako obecné ohrožení, případně řešeny samostatně bez uplatnění souběžné kvalifikace opilství.

Tento článek neusiluje o podrobnou analýzu všech forem postihu, které byly v padesátých letech uplatňovány v rámci státní politiky boje proti alkoholismu či proti řízení motorových vozidel a jiným činnostem pod vlivem alkoholu. Související instituty jsou připomenuty pouze rámcově: Vedle trestního zákona č. 86/1950 Sb. stál též trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. (TZS), určený k postihu přestupků a představující doplněk trestního práva hmotného. V TZS se nacházela ustanovení podřaditelná širšímu rámci represivních opatření proti alkoholismu (např. § 85⁴⁶) nebo přestupky proti bezpečnosti silničního provozu (např. § 144 odst. 4⁴⁷) chránící veřejný pořádek a bezpečnost v dopravě; tyto skutkové podstaty však nedosahovaly závažnosti ani systematického významu trestného činu opilství.

2. Úprava opilství v trestním zákoně z roku 1961

Po přijetí tzv. socialistické ústavy v roce 1960 dochází k socialistické rekodifikaci právního řádu v rámci deklarovaného vítězství socialismu. Programově se mj. také zdůrazňovalo: „V poměrech, kdy socialismus zvítězil, je třeba vymýtit z vědomí lidí představu, že požívání alkoholických nápojů je za všech okolností ryze soukromou záležitostí člověka, když může nepříznivě ovlivnit jeho společenské uplatnění. Je třeba bojovat proti alkoholismu tam, kde je projevem sobectví přehlížejícího zájmy a potřeby socialistické společnosti a oprávněné požadavky spoluobčanů, společenských organizací a jiných společenských útvarů.“⁴⁸

Trestní zákon z roku 1961 opustil diferenciaci deliktu opilství do několika různých skutkových podstat a ponechal toto označení pouze pro jednání, které bylo obsaženo v tr. z.

⁴⁴ „Poněvadž se obviněný dopustil trestného činu v souvislosti s činností řidiče motorového vozidla, vyslovil soud ve smyslu § 51 odst. 2 a 3 tr. z., se mu zakazuje řízení motorových vozidel na dobu 3 roků, při tom však ve smyslu § 24 odst. 2 tr. z. i tento zákaz činnosti podmínečně odložil na stejnou zkušební dobu jako u trestu odnětí svobody.“ Tamtéž.

⁴⁵ § 192 dle zák. č. 86/1950 Sb. zněl: (1) Kdo z nedbalosti způsobí nebo zvýší obecné nebezpečí (§ 190) anebo jeho odvrácení nebo zmírnění zmaří nebo ztíží, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) poruší-li činem uvedeným v odstavci 1 důležitou povinnost vyplývající z jeho povolání nebo uloženou mu podle zákona, b) dopustí-li se takového činu na majetku národním nebo na majetku lidového družstva, nebo c) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

⁴⁶ § 85 TZS zněl: (1) Kdo ztíží nebo ohrozí anebo kdo ruší potírání alkoholismu, zejména tím, a) že prodá nebo podá nebo jinak umožní požívání lihovin osobám mladším než osmnáct let, osobám podnapilým nebo opilým, nebo b) že nedbá jiného zákazu čepovat, podávat nebo požívat alkoholické nápoje, bude potrestán pokutou do 50 000 Kčs nebo veřejným pokáráním nebo odnětím svobody až na dva měsíce. (2) Stejně bude potrestán ten, a) kdo se nepodrobí opatřením postihujícím ho pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, nebo b) kdo se požitím alkoholických nápojů přivede do stavu vzbuzujícího pohoršení.

⁴⁷ § 144 odst. 4 TZS zněl: Kdo ve stavu podnapilém nebo opilém řídí vozidlo, bude potrestán pokutou do 10 000 Kčs nebo veřejným pokáráním nebo odnětím svobody až na tři měsíce.

⁴⁸ BURDA, *op. cit.*, s. 433.

z roku 1950 pod § 187 odst. 2, přičemž § 187 odst. 1 (opití člověka se sklony k výtržnostem) se v nové úpravě již vůbec nevyskytoval, protože tato jednání „již nedosahují stupně nebezpečnosti pro společnost“.⁴⁹ V návaznosti na novou koncepci trestní odpovědnosti byl z textu zákona vypuštěn dřívější § 186 tr. z. (tzv. „rauschdelikt“), který postihoval pachatele jednajícího ve stavu nepřičetnosti vyvolané požitím alkoholu. Nový trestní zákon místo toho zaváděl zásadu plné trestní odpovědnosti těchto pachatelů, a ti tak měli být napříště stíháni nikoli za zvláštní delikt opilství, ale přímo za trestný čin, který ve stavu opilosti spáchali. Důvodová zpráva tento přístup obhajovala tím, že již podle předchozí právní úpravy musel soud pro stanovení trestní sazby posuzovat zavinění, a tudíž byla otázka viny i tak nevyhnutelná.

Tvůrci kodexu odůvodnili změnu pojetí opilství zásadou, že „Nová úprava stíhání opilství na rozdíl od dosavadní úpravy vychází důsledně ze zásady, že požitím alkoholických nápojů nebo omamných prostředků se pachatel nezbavuje trestní odpovědnosti.“ Tomu odpovídalo i výslovné vyloučení nepřičetnosti v § 12,⁵⁰ přechod od zvláštního deliktu podle § 186 k odpovědnosti za základní trestný čin, zdůraznění prevence v boji proti alkoholismu a návaznost na koncepci RSFSR.⁵¹

Druhý odstavce § 12 pak explicitně zdůrazňoval, že v případech, kdy si pachatel stav nepřičetnosti přivodil požitím alkoholu nebo jiné omamné látky, nelze tento stav posuzovat jako okolnost vylučující trestní odpovědnost, byť by k němu došlo z nedbalosti. Tento posun měl posílit represivní funkci trestního práva vůči jednání pod vlivem alkoholu, který byl vnímán jako významný faktor kriminality. Důvodová zpráva k tomu přímo uváděla: „Tuto úpravu trestnosti pachatelů trestných činů spáchaných v zaviněné opilosti vyžaduje důsledný boj proti alkoholismu.“⁵² Tvůrci zákona se zároveň odvolávali na tehdejší sovětskou právní úpravu, jež vycházela z obdobných principů.

Není bez zajímavosti, že valná část představitelů československé teorie trestního práva byla proti přijetí úpravy „plné“ odpovědnosti za trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu a „naopak uplatňovala požadavek, aby byla zachována úprava v podobě dřívějšího ustanovení § 186 trestního zákona z roku 1950“.⁵³ V citovaném článku z roku 1969 Nezkusil⁵⁴ volal po návratu této úpravy, kdy z mnoha důvodů upozorňoval na nevhodnost zavedení

⁴⁹ VYBÍRAL, B. a kol. *Dodatková skripta k učebnici Československé trestní právo z roku 1959 (stručný rozbor nového trestního zákona z r. 1961)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 127.

⁵⁰ V § 12 TZ byla upravena nepřičetnost. V prvním odstavci bylo uvedeno: „Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“ V § 12 odst. 2 se uvádělo: „Ustanovení odstavce 1 se neužije, přivede-li se pachatel do stavu nepřičetnosti, byť i z nedbalosti, požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku.“

⁵¹ NA, MSpr, inv. č. 980, sign. MSp-L 113, kart. 93, *Osnovy trestního zákona a trestního řádu projednané a schválené v kolegiu*. Vysvětlení změn ze dne 19. října 1961, nečíslované fol.

⁵² Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, *Tisky, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1961, NS RČS 1960–1964, Tisk 65, Důvodová zpráva* [online]. psp.cz [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_01.htm.

⁵³ NEZKUSIL, J. K odpovědnosti za trestné činy spáchané v alkoholovém opojení. *Socialistická zákonnost*, 1969, roč. 17, č. 5–6, s. 265–268.

⁵⁴ Jiří Nezkusil byl významný československý právník, specialista na trestní právo, který se v době socialismu podílel na tvorbě i výkladu trestněprávních předpisů a svou publikační činností zásadně ovlivnil podobu tehdejší trestněprávní doktríny. TAUCHEN, J. Jiří Nezkusil. In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. – HORÁK, O. – KOLUMBER, D. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XXIV. svazek. Biografie právníků K–Ř*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2024, s. 553–555.

oné plné odpovědnosti dle § 12 odst. 2.⁵⁵ Tuto úpravu kritizoval i Solnař.⁵⁶ Kolektiv katedry trestního práva Právnické fakulty UK později zveřejnil (1988, publikováno 1989), že posuzování nepřičetnosti způsobené požitím alkoholických nápojů je sporným problémem a koncepci rauschdeliktu v tomto smyslu, „která lépe odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění a zásadě zákonnosti ve srovnání s řešením obsaženým v platném právu,“ vždy doporučoval.⁵⁷

2.1 Rozbor skutkové podstaty trestného činu opilství

Trestný čin opilství byl v trestním zákoně z roku 1961 zařazen mezi delikty hrubě narušující občanské soužití, a to pod § 201, jenž stanovil: „Kdo poté, co požil alkoholického nápoje, vykonává zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.“

Jednou z hlavních změn oproti předchozí úpravě bylo zvýšení horní hranice trestní sazby ze šesti měsíců na jeden rok. Nový trestní zákoník byl znám v kontextu celkové tendence ke snižování⁵⁸ trestních sazeb⁵⁹ v novém kodexu a byla odůvodněna již během přípravných prací následovně: „Při úpravě trestních sazeb se snižuje nejvyšší výměra trestu odnětí svobody z 25 let na 15 let. Trestní sazby u jednotlivých trestných činů se přizpůsobují stupni nebezpečnosti toho kterého činu pro společnost. Přitom nejde o lineární snížení; v některých případech se trestní sazby ponechávají v dosavadním rozsahu, někde dokonce se zvyšují. Tak zejména se umožní přísnější postih pachatelů trestných činů v opilosti.“⁶⁰

Nová úprava ustanovení o opilství měla sloužit jako nástroj důsledného boje proti alkoholismu, který byl vnímán nejen jako problém zdravotní, ale také jako závažný problém společenský: „protože alkoholismus je nemoc nejen z hlediska zdravotnického, ale i společenského, musíme proti němu bojovat všichni a všude, podle toho, na jakém postu ve společnosti pracujeme. [...] Smysl boje proti alkoholismu je právě v tom, aby se zabránilo alkoholismu brzdit upevňování a rozvoj socialistického soužití, způsobovat společenské,

⁵⁵ Tamtéž, s. 268.

⁵⁶ „... zákon se tím dostal do těžko řešitelného rozporu se zásadou odpovědnosti za zavinění...“ SOLNAŘ, V. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo*, 1966, roč. 11, č. 1, s. 106–108. Vladimír Solnař byl český právník, profesor trestního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, který vedl kolektiv autorů kodifikace trestního zákona č. 86/1950 Sb. a významně formoval podobu socialistického trestního práva v ČSSR prostřednictvím svých učebnic. FENYK, J. Vladimír Solnař. In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. – HORÁK, O. – KOLUMBER, D. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XXV. svazek. Biografie právníků S–Ž*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2024, s. 138–140.

⁵⁷ Kolektiv katedry trestního práva PF UK – materiál doporučený k publikaci vědeckou radou v letním semestru 1988: Rozvoj vědních oborů trestního práva hmotného, trestního práva procesního a kriminologie. *Socialistická zákonnost*, 1989, roč. 37, č. 5, s. 276.

⁵⁸ KUKLÍK, J. Trestní právo 1960–1989. In: KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 254.

⁵⁹ KUČHTA, J. Trestní zákon (1961). In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XVIII. svazek Ta–Ty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 724–734.

⁶⁰ NA, MSpr, inv. č. 980, sign. MSp-L 113, kart. 93, *Osnova trestního zákona a osnova zákona o trestním řízení soudním /trestní řád/*. Informace pro s. ministra o skutečnostech, které vedly k vypracování nových trestních kodexů, ke schůzi vlády ze dne 17. října 1961, nečíslované fol.

hospodářské, mravní a zdravotní škody a narušovat výstavbu rozvinuté socialistické společnosti.⁶¹

Objektem právní ochrany dle tohoto ustanovení byl život, zdraví a majetek občanů – zvláště ve vztahu k situacím, kdy byl ohrožen výkonem určité činnosti pod vlivem alkoholu, typicky řízením motorových vozidel.⁶²

Pro naplnění subjektivní stránky trestného činu opilství bylo nutné prokázat úmyslné zavinění – alespoň ve formě nepřímého (eventuálního⁶³) úmyslu podle § 4 písm. b) TZ,⁶⁴ Trestní odpovědnost se vztahovala i na osoby, které v době požití alkoholu ještě nevěděly,⁶⁵ že budou vykonávat činnost, jež může vést k ohrožení života, zdraví nebo majetku, avšak k jejímu výkonu následně přistoupily, a to i přes svůj ovlivněný stav.⁶⁶

Tento model odpovědnosti odpovídal konstrukci ohrožovacího deliktu, pro nějž byl typický nepřímý úmysl⁶⁷ – pachatel obvykle neměl v úmyslu porušit nebo ohrozit chráněný zájem, avšak byl srozuměn s tím, že takový následek může nastat.⁶⁸

Ve vztahu k osobě pachatele je pro tento delikt charakteristické – že na rozdíl od jiných trestných činů hrubě narušujících občanské soužití – se v praxi často jednalo o jedince, kteří přicházeli do konfliktu se zákonem poprvé nebo se dosud nedopustili závažnějšího protispoločenského jednání.⁶⁹ Tento poznatek, potvrzený jak dobovou literaturou, tak archivními prameny, se odráží i v nízké míře recidivy: zatímco např. u příživnictví⁷⁰ tvořili recidivisté přes 40 % pachatelů, u opilství dosahoval tento podíl pouze 8 %.⁷¹

Objektivní stránka skutkové podstaty byla naplněna tehdy, pokud pachatel po požití alkoholu vykonával činnost, která byla potenciálně způsobila ohrozit život, zdraví osob nebo způsobit značnou majetkovou škodu.

Míra ohrožení, a tedy i společenská nebezpečnost, byla posuzována s přihlédnutím k následujícím hlediskům:

- 1) Podle množství alkoholu a jeho vliv na psychický stav pachatele (v praxi se za orientační hranici považovalo 1 ‰ alkoholu v krvi);
- 2) S ohledem na charakter vykonávané činnosti či zaměstnání (např. řízení motorového vozidla bylo hodnoceno přísněji než vedení povozu);

⁶¹ BARÁT, A. *Boj proti alkoholismu v právné úpravě*. Bratislava: Obzor, 1974, s. 26–27.

⁶² DOLENSKÝ, A. – KUDLÍK, A. – NEZKUSIL, J. *Československé trestní právo, svazek II., zvláštní část*. Praha: Orbis, 1964, s. 161.

⁶³ VESELÝ, J. K postihu opilství v silničním provozu po vydání zákona o přečinech. *Kriminalistický sborník*, 1976, roč. 20, č. 7, s. 439.

⁶⁴ § 4 písm. b) Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

⁶⁵ TOLAR, J. *Trestní zákon a předpisy související*. Praha: Panorama, 1985, s. 286.

⁶⁶ ZBORNÍK, F. – LOUDA, V. Trestní právo v boji proti alkoholismu. *Socialistická zákonost*, 1977, roč. 25, č. 3, s. 148.

⁶⁷ SOLNAŘ, V. Základy trestní odpovědnosti. In: SOLNAŘ, V. *Československé trestní právo*, I. obecná část. Praha: Orbis, 1969, s. 126.

⁶⁸ FRIML, K. *Automobil a paragraf, I. díl – trestní*. Praha: Nadas, 1975, s. 92.

⁶⁹ SÝKORA, J. – KREJZLÍK, Z. K problematice trestného činu opilství a jeho dokazování. *Kriminalistický sborník*, 1989, roč. 33, č. 9, s. 130.

⁷⁰ K příživnictví blíže např. viz DOBEŠ, M. Prostitution as a Special Form of the Offence of Social Parasitism in Socialist Czechoslovakia. *Journal on European History of Law*, 2022, roč. 13, č. 1, s. 80–95.

⁷¹ SCHUBERT, L. Ukládání trestů a problémy s tím související. *Právník*, 1965, roč. 104, č. 1, s. 23.

- 3) Podle okolností konkrétní situace (např. hustota provozu, typ komunikace, způsob přípravy nebo samotné provedení činnosti).
- 4) S přihlédnutím k osobě pachatele, zejména k tomu, zda byl již dříve za podobný skutek postižen nebo potrestán.⁷²

2.2 Míra alkoholu potřebná ke vzniku trestní odpovědnosti

Trestný čin opilství, jak napovídá už jeho název, byl typicky páčán pod vlivem alkoholu.⁷³ Zákonná úprava nestanovila žádnou konkrétní hranici míry intoxikace, která by byla nezbytnou podmínkou pro vznik trestní odpovědnosti. Výklad skutkové podstaty měl původně vycházet z jejího materiálního znaku. Prvotně se přitom operovalo s neurčitým výkladem, podle něhož šlo o „takový vliv [alkoholu] na smyslové vnímání, pozornost a rozhodování pachatele, které v konkrétních podmínkách, při následném výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti může vyvolat možnost ohrožení života nebo zdraví lidí nebo způsobení značné škody na majetku“.⁷⁴ Jinými slovy, vyžadoval se alespoň takový stupeň opilosti, který snižoval duševní způsobilost a celkovou pohotovost potřebnou pro bezpečný výkon určité činnosti.⁷⁵

Judikatura a odborná praxe vycházely z předpokladu, že hladina alkoholu v krvi přibližně kolem jedné promile je způsobilá natolik snížit mentální i fyzické schopnosti pachatele, že tím znemožňuje bezpečný výkon činností spadajících pod skutkovou podstatu trestného činu opilství, a zakládá tedy trestní odpovědnost. Množství požitého alkoholu – respektive míra ovlivnění pachatelova jednání – představovalo jedno z kritérií pro posouzení společenské nebezpečnosti činu a tím i pro rozhodnutí, zda šlo o trestný čin, přečin, nebo přestupek. Hodnocení stupně společenské nebezpečnosti přitom zohledňovalo rovněž osobu pachatele, povahu vykonávané činnosti (zejména použitý dopravní prostředek) a další okolnosti konkrétního případu.⁷⁶

K vymezení konkrétní hranice došlo až poté, co se v soudní praxi projevila výrazná nejednotnost: některé soudy považovaly za dostačující již hodnotu 0,5 promile, jiné se přiklápěly až k hranici 1,5 promile.

Za účelem sjednocení přístupu k posuzování míry intoxikace při trestném činu opilství byla navázána spolupráce se zdravotnickými institucemi.⁷⁷ Na základě poznatků lékařské vědy vydalo ministerstvo v roce 1957 stanovisko, podle něhož mělo být množství 0,3 promile alkoholu v krvi a více⁷⁸ vždy posuzováno jako důkaz, že dotyčná osoba požila určité

⁷² KUDLÍK, A. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití. In: NEZKUSIL, J. a kol. *Československé trestní právo. Svazek II. Zvláštní část*. Praha: Orbis, 1976, s. 177.

⁷³ NETÍK, K. – NEUMANN, J. Alkohol a trestná činnost. In: PŘENOSIL, G. *Aktuální problémy kriminologie V*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1985, s. 98–99.

⁷⁴ KNOBLOCH, F. – KNOBLOCHOVÁ, J. *Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře*. Praha: Orbis, 1957, s. 165–166.

⁷⁵ NEZKUSIL, J. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití. In: NEZKUSIL, J. a kol. *Československé trestní právo. Svazek II. Zvláštní část*. Praha: Orbis, 1969, s. 163.

⁷⁶ SÝKORA – KREJZLÍK, *op. cit.*, s. 129.

⁷⁷ Konkrétně se soudnělékařskou sekci Československé lékařské společnosti J. E. Purkyně, Ústavem soudního lékařství lékařské fakulty v Hradci Králové, soudnělékařským poradním sborem a léčebně preventivním odborem Ministerstva zdravotnictví.

⁷⁸ Bylo to z důvodu možné odchylky při měření, kdy v této době nebyly k dispozici přístroje určující přesné množství alkoholu v krvi do oněch 0,3 promile.

množství alkoholického nápoje. Hodnota jednoho promile pak byla určena jako hranice, nad níž je člověk zpravidla již neschopen bezpečně řídit motorové vozidlo.⁷⁹ Tato hodnota se následně ustálila jako kritérium odlišující trestný čin od přestupku (později přečinu).

Tento výklad potvrdilo i stanovisko Generální prokuratury č. St-24/1967-GP, v němž se uvádí, že řízení vozidla s hladinou alkoholu v krvi pod jednu promile představuje čin, „jehož nebezpečnost pro společnost je nepatrný – a tedy jednání, které není trestným činem dle § 3 odst. 2 TZ“.⁸⁰

Judikatura Nejvyššího soudu však tuto hranici prolomila rozhodnutím, podle něhož „ke snížení schopnosti řidiče v rozsahu předpokládaném ustanovením § 201 trestního zákona může dojít i tehdy, když hladina alkoholu v krvi řidiče je nižší než jedno promile. V takovém případě při posuzování schopnosti řidiče k řízení motorového vozidla je nutno hodnotit také způsob jízdy řidiče ovlivněného alkoholem z toho hlediska, jakou měrou ohrožoval účastníky silničního provozu a bezpečnost tohoto provozu“.⁸¹ Zmíněné rozhodnutí bylo později⁸² potvrzeno a dále rozvedeno v září 1989, kdy bylo výslovně konstatováno, že posouzení schopnosti řídit vozidlo musí být podloženo konkrétním doka-zováním. Tuto skutečnost nebylo možné nahradit pouhým konstatováním o opakovaném odsouzení pachatele za opilství, neboť takový přístup by byl v rozporu se zásadou nullum crimen sine lege.⁸³

Spotřeba alkoholu v Československu během socialistického období postupně rostla,⁸⁴ což se výrazně promítalo i do kriminality. Zhruba každý třetí trestný čin byl spáchán pod vlivem alkoholu.⁸⁵ V rámci federace byl podíl alkoholové kriminality vyšší na Slovensku.⁸⁶ Největší výskyt trestných činů v dopravě spáchaných pod vlivem alkoholu byl evidován v tzv. „vinařských krajích“⁸⁷ – Jihomoravském a Západoslovenském – a dále v kraji Severomoravském. V těchto oblastech byl zaznamenán podíl až 50 % trestných činů v dopravě spáchaných pod vlivem alkoholu.⁸⁸

⁷⁹ LIPTÁK, T. – JIROUT, B. Zjišťování a právní posuzování opilství v dopravě. *Kriminalistický sborník*, 1968, roč. 12, č. 9, s. 570.

⁸⁰ § 3 odst. 2 TZ zněl: Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. DOLNÍ, S. K některým problémům boje proti alkoholismu. *Kriminalistický sborník*, 1975, roč. 19, č. 4, s. 231.

⁸¹ Rozhodnutí (Rozh.) Nejvyššího soudu (NS) ČSR ze dne 29. června 1982, sp. zn. 11 Tz 24/82. *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu* (dále *Sbírka*), 1983, roč. 34.

⁸² KUDLA, A. Trestné činy a přečiny v dopravě. In: BRADÁČ, A. *Analytika silničních nehod. Příručka znalce*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1985, s. 46.

⁸³ Rozh. NS ČSR z 11. září 1989, sp. zn. 4 Tz 41/89. *Sbírka*, 1990, roč. 41, č. 4–5, s. 239

⁸⁴ VYHŇÁK, M. Ke stavu kriminality páchané v souvislosti s požíváním alkoholu. *Protialkoholní obzor*, 1976, roč. 11, č. 4, s. 110–114.

⁸⁵ V roce 1956 bylo spácháno 5,6 % trestných činů pod vlivem alkoholu, v r. 1962 16,2 %, v r. 1967 31,2 %, v r. 1971 26,9 %, v r. 1972 31,1 %, v r. 1980 33,3 %, v r. 1983 34,2 %, v r. 1984 33,5 %. MAREČEK, P. Forenzní aspekty abúzu a závislosti na alkoholu. In: SKÁLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha: Avicenum, 1987, s. 125.

⁸⁶ V letech 1971–1979 zde bylo průměrně 37,5 % trestných činů spácháno pod vlivem alkoholu. BREIER, Š. – POGÁDY, J. Alkoholická intoxikácia a kriminalita. *Československá psychiatrie*, 1987, roč. 83, č. 2, s. 74.

⁸⁷ VÁMOŠI, M. Niektoré skúsenosti s Hargerovou skúškou z praxe. *Soudní lékařství – příloha kriminalistického sborníku*, 1957, roč. 1, č. 1, s. 147–150.

⁸⁸ KUDLÍK, A. Vliv alkoholu na dopravní nehodovost ve světle statistických dat. *Socialistická zákonnost*, 1965, roč. 13, č. 3, s. 15.

Podle dostupných údajů bylo v období let 1972 až 1983 každoročně evidováno mezi 20 až 27 tisíci trestných činů v dopravě. Od roku 1976⁸⁹ tvořil trestný čin opilství jejich největší podíl – více než 50 % z celkového počtu. Každý rok bylo v této souvislosti stíháno přibližně 10 až 14 tisíc osob.⁹⁰

2.3 Výkon zaměstnání či jiné činnosti v rámci trestného činu opilství

Z pohledu skutkové podstaty trestného činu opilství je zřejmé, že se nevztahoval na jakékoli zaměstnání nebo činnost, nýbrž jeho „hluboké společenské odůvodnění“⁹¹ spočívalo v potřebě zamezit výkonu takových činností, jejichž bezpečné provádění vyžadovalo zvýšenou pozornost a pohotovost. I mírné oslabení běžných fyzických a psychických schopností (někdy označovaných jako duševní funkce⁹²) mohlo vést k ohrožení hodnot chráněných trestním zákonem. Důvodová zpráva výslovně uváděla, že cílem této úpravy bylo prohloubit ochranu života, zdraví a majetku občanů, „zejména před řidiči motorových vozidel, kteří v podnapilosti řídí motorové vozidlo“.⁹³ Za pozornost stojí fakt, žádná jiná nebezpečná činnost nebyla v textu zákona konkrétně uvedena (podle dobových autorů to bylo dáno tím, že v rozhodovací praxi soudů se jiné takové případy objevovaly jen výjimečně⁹⁴).

Rozhodnutí tehdejších nejvyšších soudů proto sloužila k výkladu a rozšíření působnosti této skutkové podstaty. Pokud šlo o pojem nebezpečné činnosti či zaměstnání, Nejvyšší soud České socialistické republiky za něj výslovně označil například službu průvodčího vlaku, neboť „výkon služby průvodčího vlaku pod vlivem alkoholických nápojů je činností, při níž by mohl být ohrožen život nebo zdraví lidí nebo způsobena značná škoda na majetku“.⁹⁵ V témž rozhodnutí se uvádí, že pokud by se průvodčí dostavil do služby již pod vlivem alkoholu, šlo by o pokus trestného činu opilství podle § 8 odst. 1 TZ.⁹⁶ Tato zásada se měla uplatnit i u jiných povolání, jež byla považována za nebezpečná.⁹⁷

Přestože trestný čin opilství podle § 201 TZ byl nejčastěji spojován s porušením pravidel silničního provozu⁹⁸ vyskytly se i další případy spáchané v oblasti železniční dopravy. O jednom takovém případě informoval Kriminalistický sborník. Šlo o zaměstnance

⁸⁹ Mezi lety 1972–1976 byly častěji zastoupeny trestné činy proti životu a zdraví.

⁹⁰ VANTUCH, P. K příčinám trestných činů v silniční dopravě. In: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Právnická fakulta. *Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně*, 1987, roč. 14, č. 1, s. 165–189.

⁹¹ BURDA, *op. cit.*, s. 435.

⁹² VEBERA, Z. *Význam ústavních práv a povinností občanů v československém právním řádu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972, s. 126–127.

⁹³ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, *Tisky, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1961, NS RČS 1960–1964, Tisk 65, Důvodová zpráva* [online]. psp.cz [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_01.htm.

⁹⁴ LIŠKOVÁ, L. *Trestný čin opilství podle § 201 trestního zákona*. Rigorózní práce obhájená na PF UK v Praze, 1980, s. 11.

⁹⁵ Rozh. NS ČSR ze dne 10. 11. 1981, sp. zn. 5 Tz 33/81. *Sbírka*, 1982, roč. 34, č. 7–8, s. 469.

⁹⁶ Pokus trestného činu dle § 8 odst. 1 TZ: Jednání pro společnost nebezpečné, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.

⁹⁷ NEZKUSIL, J. a kol. *Dodatková skripta k učebnicím československé trestní právo, československé trestní řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 37.

⁹⁸ Mezi pravomocně odsouzenými pro trestný čin opilství dle § 201 tvořili řidiči motorových vozidel 98–99 % všech případů. SÝKORA – KREJZLÍK, *op. cit.*, s. 129.

Československých státních drah (ČSD) označovaného jako „vozajmajster“⁹⁹ který nesl odpovědnost za technický stav vlakových souprav. U tohoto pracovníka bylo během služby na nádraží v Plavči na východním Slovensku zjištěno 2,72 promile alkoholu. Soud dospěl k závěru, že jeho nedůsledná kontrola vlakových souprav mohla vést ke vzniku značné škody na majetku,¹⁰⁰ a proto byl uznán vinným ze spáchání trestného činu opilství. Odsouzen byl i zaměstnanec železnice ve funkci signalisty,¹⁰¹ který se dostavil do služby pod vlivem alkoholu. Jeho případ se dostal až k Nejvyššímu soudu kvůli nesprávně uloženému trestu zákazu činnosti, o němž bude pojednáno dále.¹⁰²

Mezi uvedenými povoláními figuroval ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu také lékař. V jednom z případů se uvádí: „Pokud lékař vykonává léčebnou péči ve stavu opilosti, lze jeho jednání považovat za činnost, při níž by mohl být ohrožen život nebo zdraví lidí.“¹⁰³ Šlo o lékaře, který na poliklinice ve slovenském městě Handlová vykonával pohotovostní službu na interním a dětském oddělení a byl při tom naměřen s hladinou 2,59 promile alkoholu v krvi. V dobovém tisku byl popsán i případ dětského lékaře, který byl propuštěn z košické nemocnice za konzumaci alkoholu během pracovní doby a následně odsouzen pro trestný čin opilství, kterého se dopustil v nemocnici v Seči na Chrudimsku.¹⁰⁴

Za jinou nebezpečnou činnost vyžadující „soustředěnou pozornost a schopnost správně vnímat a pohotově reagovat na vznikající situaci“¹⁰⁵ byl považován například výkon povolání manipulanta vysokozdvizného vozíku.¹⁰⁶ Nejvyšší soud v této souvislosti posuzoval případ, v němž se pracovník pod vlivem alkoholu dožadoval zařazení na pracoviště, kde by mohl ohrozit zdraví nebo způsobit majetkovou škodu. Soud dospěl k závěru, že šlo o přípravu trestného činu opilství, nikoli o jeho pokus.¹⁰⁷

Komentářová literatura uváděla mezi nebezpečné činnosti také práci s výbušninami (například funkci střelmistra¹⁰⁸), obsluhu jeřábu, provádění chirurgických operací¹⁰⁹ nebo činnost strojníka v hlubinných dolech.¹¹⁰

⁹⁹ Český ekvivalent je „vozový mistr“, což je dnes výraz užívaný pouze v omezené míře. Oficiální název této pracovní pozice je v dnešní době revizor vozů, technik vozby, pracovník technické kontroly vozů, případně inspektor vozidlového parku. Označení se liší dle dopravy.

¹⁰⁰ ŠOFRANKO, F. Opilstvo na ČSD. *Kriminalistický sborník*, 1987, roč. 31, č. 4, s. 233–234.

¹⁰¹ Signalista u ČSD obsluhoval výhybky a návěstidla, případně komunikoval s výpravčím a zajišťoval vizuální a zvukovou signalizaci u vlakové cesty.

¹⁰² Rozh. NS ČSR z 29. února 1972, sp. zn. 2 Tz 2/72. *Sbírka*, 1973, roč. 24, č. 2, s. 87.

¹⁰³ Rozsudek Okresního soudu v Prievidzi ze dne 24. května 1978, sp. zn. 2 T 239/78. *Sbírka*, 1979, roč. 30, č. 4–5, s. 238.

¹⁰⁴ HOFMAN, A. Paragraf 201 tr. zák. nejen pro řidiče. *Kriminalistický sborník*, 1977, roč. 21, č. 11, s. 701–703.

¹⁰⁵ ROLENC, O. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití. In: MATYS, K. a kol. *Trestní zákon. Komentář*. Praha: Orbis, 1975, s. 674.

¹⁰⁶ Rozh. NS ČSR ze dne 18. října 1983, sp. zn. 4 Tz 28/83. *Sbírka*, 1984, roč. 24, č. 7–8, s. 452.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ RUBÍN, J. K některým možnostem důsledného postihu trestného činu opilství. *Kriminalistický sborník*, 1973, roč. 17, č. 9, s. 562.

¹⁰⁹ TOLAR, *op. cit.*, s. 285.

¹¹⁰ ROLENC, *Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*, s. 674.

3. Aplikační praxe při stíhání trestného činu opilství po roce 1961

Ve většině případů rozhodovaly soudy o vině v souladu se skutkovými zjištěními z přípravného řízení i s právní kvalifikací případu. Pokud řidič motorového vozidla způsobil dopravní nehodu pod vlivem alkoholu a tím došlo ke škodlivým následkům naplňujícím znaky jiného trestného činu – například porušení povinnosti v provozu socialistické organizace (§ 130), poškození socialistického majetku (§ 137) nebo ublížení na zdraví (§ 223, § 224) – býval uznáván vinným z tohoto trestného činu v jednočinném souběhu s trestným činem opilství podle § 201 trestního zákona. Soudy považovaly sníženou schopnost řízení vlivem požitého alkoholu za okolnost, která odůvodňovala uložení přísnějšího trestu (podle § 88 TZ). Takové jednání bylo klasifikováno jako porušení důležité povinnosti vyplývající ze zaměstnání nebo jiného zákonného ustanovení (např. obecné ohrožení podle § 180 odst. 1 a 2 písm. b), případně těžší forma ublížení na zdraví podle § 223 odst. 2 či § 224 odst. 2).¹¹¹

V případech dopravních nehod způsobených pod vlivem alkoholu, které vedly ke smrti nebo vážnému zranění, soudy pravidelně ukládaly nepodmíněné tresty odnětí svobody v odpovídající výši, a zároveň i dlouhodobý zákaz řízení motorových vozidel. Nepodmíněné tresty byly rovněž běžně ukládány recidivistům, bez ohledu na konkrétní následky nehody, a to stále častěji i za samotný trestný čin opilství podle § 201 TZ. Zákaz činnosti za dopravní trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu byl obvykle ukládán při horní hranici zákonné sazby. V případě trestného činu opilství podle § 201 byl tento trest ukládán diferencovaně – soudy zohledňovaly hladinu alkoholu v krvi pachatele, délku a způsob jeho jízdy, dopravní situaci a další okolnosti včetně jeho osobních poměrů.¹¹²

Výjimečně se objevily i nehody, při nichž opilý řidič nehodu nezavinil, trestní odpovědnosti podle § 201 TZ se však nevyhnul. To ilustruje případ 32letého Adila J. M., státního příslušníka Sýrie a redaktora zahraničního vysílání Čs. rozhlasu, který po konzumaci alkoholu při svatební hostině v říjnu 1971 řídil v Praze a stal se účastníkem nehody zaviněné jinou řidičkou.¹¹³ Přiznal vinu, krevní zkouška prokázala 1,44 ‰,¹¹⁴ a soud konstatoval, že naplnil skutkovou podstatu opilství bez ohledu na zavinění nehody. Byl mu uložen roční zákaz řízení, přičemž soud zohlednil jeho bezúhonnost, dobré posudky¹¹⁵ i odpovědný přístup k události.

¹¹¹ VESELÝ, J. K postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu. *Československá kriminalistika*, 1983, roč. 16, č. 3, s. 235.

¹¹² Tamtéž, s. 236.

¹¹³ AHMP, fond státních orgánů, oddělení fondu: Obvodní soud pro Prahu 1 (OS Praha 1), zn. NAD 106, vyšetřovací a trestní spis, sign. 1Ta 2/1972, fol. 25–26. Rozsudek ze 14. února 1972.

¹¹⁴ Tamtéž, Usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 4. listopadu 1971, fol. 1.

¹¹⁵ Je minimálně zvláštní, že s tímto závěrem soudu zmíněné posudky obsažené ve spisovém materiálu absolutně nekorespondují. V místě bydlisté o něm nikdo neměl žádných zpráv, neboť se tam vůbec nevyskytoval a místní obyvatelé se domnívali, že vycestoval (Tamtéž, Zpráva o pověsti z 10. prosince 1971). Ve zprávě z pracoviště pak šéfredaktor doslova uvedl: „soudruzi rozpoznali u něho některé negativní stránky, které zakrýval svým uhlazeným chováním [...] Zlomyslně poškodil zařízení služebního bytu, ze kterého se musel vystěhovat [...] Nadměrné užívání alkoholu u něho zřejmě není ojedinělé, protože řediteli Československého zahraničního vysílání došla v pololetí stížnost o výtržnosti, kterou způsobil v jedné pražské restauraci“. Tamtéž, Zpráva šéfredaktora programových redakcí československého zahraničního vysílání ze dne 1. prosince 1971, fol. 16.

3.1 Vyšetřování trestného činu opilství

Při vyšetřování trestného činu opilství byly orgány Sboru národní bezpečnosti (SNB) vedeny standardizovaným postupem. SNB zajišťoval veřejný pořádek a do jeho působnosti spadalo i odhalování a postih tohoto deliktu.¹¹⁶ Postup zahrnoval jak preventivní opatření, tak zásahy vůči jednání vyhodnocenému jako společensky nebezpečné. K nejčastějším zásahům docházelo (nepřekvapivě) na veřejných komunikacích. U podezřelých osob měl hlídkový orgán nejprve subjektivně posoudit, zda neprojevují „typické známky podnapilosti, jako je vrávorání, zarudlost nebo bledost, blábolení, pach alkoholu z úst apod.“. Následovala orientační dechová zkouška detekční trubičkou, která při pozitivním výsledku změnila barvu.

V případě pozitivního výsledku byl podezřelý předveden do zdravotnického zařízení k odběru krve.¹¹⁷ Výsledky laboratorního rozboru byly v trestním řízení zpravidla klíčovým důkazem. Nejčastěji používanou metodou v období socialismu byla tzv. Widmarkova zkouška¹¹⁸ krve,¹¹⁹ považovaná dlouhou dobu¹²⁰ za „objektivní a dostatečně přesnou pro určení hladiny alkoholu v krvi“. ¹²¹ Její výsledek byl předkládán spolu s lékařským formulářem o ovlivnění alkoholem jako podklad pro rozhodnutí soudu. Zjištěná hodnota byla následně korigována o časový úbytek alkoholu od doby řízení či nehody do okamžiku odběru krve.

Pokud podezřelý odmítl podstoupit vyšetření¹²² (povinnost absolvovat takový úkon plynula ze zákona o boji proti alkoholismu č. 120/1962 Sb.¹²³), byl by mu zadržen řidičský průkaz a mohla být uložena pořádková pokuta dle § 66 trestního řádu. V krajním případě byl předveden i proti své vůli. Lékař pak hodnotil stav intoxikace na základě jeho vzhledu, chování a projevu.¹²⁴

¹¹⁶ KUDR, B. K otázkám veřejného pořádku v rozvinuté socialistické společnosti. *Československá kriminalistika*, 1982, roč. 15, č. 1, s. 77.

¹¹⁷ PJEŠČÁK, J. *Kriminalistika – učebnice pro právnické fakulty*. Praha: Naše vojsko, 1982, s. 251–252.

¹¹⁸ K tomu blíže např. MUSIL, J. Několik poznámek k důkazní hodnotě Widmarkovy zkoušky. *Kriminalistický sborník*, 1968, roč. 12, č. 12, s. 747 a násl.

¹¹⁹ Pozn. V případě odmítnutí krevního testu mělo být přistoupeno k odebrání vzorku moči. V případě neposkytnutí moči pak opakované „průkaznickové“ testy spočívající ve foukání do detekční trubice spolu s opakovanými vyšetřeními lékařem. BERAN, J. – MITLÖHNER, M. K některým metodám zjišťování alkoholického ovlivnění řidičů motorových vozidel. *Socialistická zákonost*, 1976, roč. 24, č. 6, s. 344–352.

¹²⁰ Tato metoda se používá sporadicky do dnešních dní – v některých laboratořích je využívána jako srovnávací zkouška k dnes užívané plynové chromatografii. Postupně se od ní však upouští, protože je mj. do 0,3 promile velmi nespolehlivá. (HIRT, M. a kol. *Soudní lékařství II. díl*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 85.) O plynové chromatografii se přitom vědělo již za socialismu, že je podstatně přesnější, ale tuto možnost mělo u nás jen málo laboratoří. VESELÝ, J. *K postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu*, s. 232. Běžně však byla používána na Západě. BARÁT, op. cit., s. 14.

¹²¹ NOVÁKOVÁ, Z. *Alkoholismus a trestné činy*. Diplomová práce obhájená v roce 1983 na PF UK v Praze, s. 28.

¹²² Odmítnutí mohlo být považováno za odůvodněné jen ve výjimečných případech, kdy např. osoba trpěla hemofilií (vrozenou krvácivostí). Stanovisko Generálního prokurátora ČSSR zn. FGn 507/1973 Sb.

¹²³ Konkrétně § 10 říkal, že osoby vykonávající „nebezpečnou“ činnost jsou povinny na výzvu orgánů státní zdravotní správy nebo orgánů Veřejné bezpečnosti podrobit se vyšetření, aby mohlo být zjištěno, zda nejsou ovlivněny alkoholem.

¹²⁴ VESELÝ, J. K některým otázkám postihu alkoholismu v silničním provozu. *Socialistická zákonost*, 1976, roč. 24, č. 8, s. 466.

Praktické dopady odmítnutí vyšetření a následného nuceného vyšetření ilustruje případ Jeremiáše E., v jehož rámci soud vycházel z klinického nálezu a svědecké výpovědi zasahující hlídky, přičemž později došlo i k částečnému prominutí zákazu řízení.

V tomto případě navštívil tehdy pětatřicetiletý Jeremiáš E. ve večerních hodinách T klub,¹²⁵ kde požil blíže neurčené množství alkoholických nápojů. V časných ranních hodinách podnik opustil, nasedl do svého automobilu na Jungmannově náměstí, kde si jej všimla hlídka Veřejné bezpečnosti (VB). Ta pojala podezření, že je ovlivněn alkoholem, a rozhodla se jeho jízdu sledovat s úmyslem jej zastavit. Obžalovaný však výzvě k zastavení neuposlechl a jel takovou rychlostí, že se jej hlídce nepodařilo dohonit. Až po okružní jízdě Prahou, když se (z blíže nevyjasněných a nutno podotknout i nepochopitelných důvodů) vrátil zpět na Jungmannovo náměstí, byl tou samou hlídkou zastaven a vyzván k předložení dokladů.

Ty však razantně odmítl předložit, stejně tak odmítl cestu na záchytnou stanici k provedení krevního odběru za účelem zjištění přítomnosti alkoholu. Převezení na protialkoholní záchytnou stanici a provedení této zkoušky tak muselo být vynuceno použitím „přiměřeného násilí“.¹²⁶ Jmenovaný na záchytné stanici důrazně odmítal odběr krve a dalšího vyšetření, a tak byl dle protokolu „přikurtován k posteli“.¹²⁷ Kromě toho se měl dle vyšetřovacího spisu k zasahujícím příslušníkům chovat neuctivě, urážet je¹²⁸ a vyhrožovat jim.¹²⁹

Krev mu tedy odebrána nebyla. V rámci lékařského vyšetření byl vydán závěr, že vyšetřovaný jeví zřetelné známky požití alkoholu.¹³⁰ Spolu s tímto klinickým nálezem soud následně přihlédl také ke svědeckým výpovědím zasahujících příslušníků VB, kteří shodně vypověděli, že „při zadržení se jevil jako řádně opilý tím, že nám nadával, byl z něj cítit alkohol a rovněž chůzí jevil rovněž podnapilého muže“.¹³¹

¹²⁵ Pozn. Šlo o jeden z mála podniků v Praze, který byl za socialismu zaměřen na homosexuální klientelu (LGBTQ bar). SEIDL, J. Gay a lesbická emancipace v českých zemích od konce osmdesátých let 20. stol. In: SEIDL, J. a kol. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno, 2012, s. 305. U těchto podniků pravidelně hlídkovali příslušníci SNB, což se pravděpodobně stalo osudným také Jeremiášovi E. SCHINDLER, F. Život homosexuálních mužů za socialismu. In: HIML, P. – SEIDL, J. – SCHINDLER, F. F. (eds.). *„Miluji tvory svého pohlaví“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013, s. 338–340.

¹²⁶ „Autohlídka, chtěla-li zákrok správně dokončit, musela jmenovaného vstrčit z jeho vozidla za ruce a nohy a vstrčit silou do služebního vozidla.“ AHMP, OS Praha 1, 2T 36/1963. Služební záznam o zákroku speciální pohotovostní jednotky MS VB Praha z 1. prosince 1962, fol. 8.

¹²⁷ AHMP, OS Praha 1, 2T 36/1963. Protokol o výslechu svědka – zasahujícího člena autohlídky VB Jana Š. ze 13. prosince 1963, fol. 7.

¹²⁸ Tamtéž, Rozsudek ze 20. března 1963, fol. 26.

¹²⁹ Mělo se jednat o výhrůžky: „Já vám ukážu, jak se dělá bezpečnost!“ a „Počkejte, po 12. sjezdu [KSČ] vás srovnáme!“ Tamtéž, Služební záznam z 1. prosince 1962, fol. 5. XII. sjezd KSČ se odehrával v Praze mezi 4. a 8. prosincem 1962. Tento sjezd byl významný zejm. tím, že na jeho základě mělo dojít k vypořádání se se stalinskou érou kultu osobnosti nebo k označení některých politických procesů 50. let za vykonstruované a nezákonné. Z dnešního pohledu se jednalo o počátek období částečné liberalizace vyvrcholené pražským jarem v r. 1968.

¹³⁰ V rámci formuláře o vyšetření bylo možné označit jednu ze čtyř možností: „Vyšetřovaný a) nejeví známek požití alkoholu; b) jeví lehké známky požití alkoholu; c) jeví zřetelné známky požití alkoholu; d) jeví těžké známky požití alkoholu.“

¹³¹ Tamtéž, Protokol o výslechu svědka – zasahujícího člena autohlídky VB Daniela N. ze 13. prosince 1963, fol. 6.

Soud na základě těchto zjištění dospěl k závěru, že bylo dostatečně prokázáno, že obžalovaný řídil vozidlo pod vlivem alkoholu, byť nebylo možné přesně určit jeho množství. Tento závěr soud opřel o lékařské vyšetření a výpovědi příslušníků VB, „jíž neměl důvod nevěřit“.¹³²

Při stanovení trestu bylo přihlédnuto k okolnostem svědčícím ve prospěch obžalovaného. Pocházel z dělnické rodiny, byl akademickým malířem, ženatý a otec dvou nezletilých dětí. V místě bydliště měl dobrou pověst, vedl spořádaný rodinný život a o rodinu řádně pečoval. V minulosti byl v roce 1956 odsouzen pro trestný čin opilství podle § 186 trestního zákona, přičemž tento trest byl zahrazen amnestií prezidenta republiky z roku 1957. V evidenci řidičů měl dva záznamy – za dopravní nehodu v roce 1960, za niž mu byla uložena pokuta ve výši 1000 Kčs,¹³³ a z roku 1961, kdy mu byl za řízení v podnapilém stavu na půl roku odebrán řidičský průkaz.

Podle názoru soudu právě tyto skutečnosti zvyšovaly stupeň společenské nebezpečnosti jeho jednání. Obžalovaný se podobného protiprávního jednání dopouštěl opakovaně, čímž podle soudu „dal najevo svou neodpovědnost a nesvědčitost, kterou rozhodně nelze u řidičů trpět. Trestná činnost tohoto druhu se vyskytuje ve větším měřítku a rozhodně nelze trpět, aby podnapilí řidiči ohrožovali bezpečnost ostatních uživatelů našich vozovek.“¹³⁴ Soud mu proto uložil podmíněčný trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců se zkušební dobou dvou let a současně zákaz řízení motorových vozidel na dobu dvou let.

Za pozornost stojí, že trestný čin opilství se nevyhýbal ani samotným příslušníkům bezpečnostních složek. Podle dochovaných statistik byl v roce 1972 trestný čin opilství nejčastějším deliktem spáchaným příslušníky Veřejné bezpečnosti – z celkem 164 stíhaných osob bylo 64 obviněno právě pro opilství podle § 201.¹³⁵ V roce 1977 bylo stíháno 269 příslušníků SNB a vojáků z povolání, z nichž opět největší podíl¹³⁶ 90 osob – byl stíhán podle § 201. Ve dvou případech došlo k usmrcení osob, devět lidí utrpělo těžká zranění a sedmáct bylo zraněno lehce.¹³⁷ Trestný čin opilství nebyl výjimečný ani u příslušníků československé lidové armády, o čemž informoval i oficiální armádní tisk, například deník Obrana lidu, ve svých rubrikách Černá kronika a Paragrafy pro vojáky.¹³⁸

¹³² Tamtéž, Rozsudek ze dne 20. března 1963, fol. 26.

¹³³ V roce 1960 dosahovala průměrná hrubá měsíční mzda v Československu přibližně 1 400 korun československých. MIČKA, V. a kol. *Historická statistická ročenka ČSSR*. Praha: Federální statistický úřad, 1985, s. 247.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Druhý nejvyšší počet trestných činů, pro které byli stíháni příslušníci VB, byl trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele (32 příslušníků) a dále porušování povinnosti dozorcí služby (21) a ublížení na zdraví z nedbalosti s těžkou újmou (20). Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond centrálních útvarů ministerstva vnitra (MV, FMV) a ministerstva vnitra České socialistické republiky (MV ČSR), sign. H 2-3 i. j. 795. Vyhodnocení případů trestné činnosti příslušníků VB v ČSR od 1. ledna 1972 do 30. listopadu 1972. Praha: 6. prosince 1972, fol. 80.

¹³⁶ Stejně tak jich bylo stíháno nejvíce pro trestný čin opilství v letech 1978 (63 příslušníků), 1980 a 1981. K ostatním létům nebyla nalezena přesně vypovídající čísla.

¹³⁷ ABS, fond centrálních útvarů MV, FMV a MV ČSR, sign. A 2/5 i. j. 368. Zpráva o trestné činnosti příslušníků SNB a vojáků z povolání PS, spáchaných pod vlivem alkoholu od 1. ledna 1977 do 15. srpna 1977. Praha: 21. září 1977, fol. 9 a 12.

¹³⁸ Kupř.: PLAŠIL, B. Gazík není taxík. *Obrana lidu*, 1988, roč. 47, č. 28, s. 4; JIŘÍČKA, J. Jez do polosyta, pij do polopita. *Obrana lidu*, 1965, roč. 24, č. 27, s. 6; DOBROMIL, Z. Vojáci kontra paragrafy: Slavili Ctirada a... *Obrana lidu*, 1970, roč. 29, č. 49, s. 5; DOBROMIL, Z. Vojáci kontra paragrafy: Když se řidič

Podle tehdejších vyšetřovatelů¹³⁹ bylo šetření případů opilství administrativně nejjednodušší: „Od samého začátku je v drtivé většině případů pachatel znám, a tak se pouze čeká na výsledek rozboru krve. Další zpracování je již administrativní.“¹⁴⁰ Převážná část trestních řízení pro opilství se i díky tomu stíhala provést ve lhůtách stanovených zákonem.¹⁴¹

3.2 Řízení motorových vozidel a trestný čin opilství

Jak již bylo naznačeno, nejtypičtější činností ve smyslu § 201 TZ bylo řízení motorových vozidel v silničním provozu. Podle tehdejších orgánů činných v trestním řízení docházelo právě zde k vysokému počtu dopravních nehod pod vlivem alkoholu, který „měl často za následek těžká a smrtelná zranění a vysoké škody na majetku občanů i na majetku, který je v socialistickém vlastnictví“.¹⁴² Příčinou tohoto stavu¹⁴³ kromě narůstající dopravní frekvence¹⁴⁴ a snadné dostupnosti alkoholu,¹⁴⁵ také skutečnost, že se řízení pod vlivem alkoholu často nejevilo řidičům jako společensky závažné jednání.

Potenciální ohrožení chráněných zájmů vyplývalo již z inherentních vlastností motorového vozidla, zejména z jeho hmotnosti a motorické síly,¹⁴⁶ které byly způsobilé vyvolat závažné destruktivní následky.¹⁴⁷ Právě tato intenzita ohrožení však podle judikatury Nejvyššího soudu nevyplývala z jízdy podnapilého cyklisty, „jehož vozidlo v důsledku své konstrukce, malé váhy a zejména nedostatku motorické síly nemá značnější kinetickou energii“.¹⁴⁸ Z toho důvodu nebyla jízda na jízdním kole ve stavu podnapilosti činností ve smyslu § 201 trestního zákona. Pokud cyklista v podnapilém stavu nezpůsobil žádný konkrétní škodlivý následek, bylo možné jeho jednání postihnout toliko jako provinění proti socialistickému soužití podle § 19 písm. b)¹⁴⁹ zákona o místních lidových soudech

zapomene. *Obrana lidu*, 1971, roč. 30, č. 10, s. 2; DOBROMIL, Z. Zbabělec René. *Obrana lidu*, 1983, roč. 42, č. 154, s. 4; PLAŠIL, B. Pozdní poznání. *Obrana lidu*, 1983, roč. 42, č. 46, s. 4.

¹³⁹ PAVEL, D. Důležitost dokazování u opilství. *Kriminalistický sborník*, 1972, roč. 16, č. 7, s. 419; FORTELKA, J. Opilost řidiče – trestný čin nebo přestupek? *Kriminalistický sborník*, 1981, roč. 25, č. 8, s. 492.

¹⁴⁰ CEPEK, J. I opilství se musí dokazovat. *Kriminalistický sborník*, 1974, roč. 18, č. 7, s. 412.

¹⁴¹ VESELÝ, K. *Postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu*, s. 232–233.

¹⁴² VOBORNÍK, Z. *Boj proti alkoholismu a jiným toxikomaniím*. Zprávy pro soudce z lidu. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSR, 1978, s. 4.

¹⁴³ SKÁLA, J. Doprava a alkohol. *Kriminalistický sborník*, 1960, roč. 4, č. 10, s. 479; HLADIL, V. K některým otázkám právní úpravy delikvence proti bezpečnosti v dopravě. *Socialistická zákonost*, 1973, roč. 21, č. 2, s. 83–94; KUDLÍK, V. *Vliv alkoholu na dopravní nehodovost ve světle statistických dat*, s. 19.

¹⁴⁴ Vzrůst dopravní frekvence byl ideologicky vnímán jako „jev, který ukazuje na rozvoj našeho hospodářství a též na zvyšování životní úrovně pracujících v procesu výstavby rozvinuté socialistické společnosti“. KAJABA, Š. Nedovolit, aby trestný čin opilství byl řešený jako přestupek. *Kriminalistický sborník*, 1984, roč. 28, č. 3, s. 179. Např. mezi lety 1954 a 1964 stoupl počet držitelů řidičského oprávnění v Československu z cca 1 milionu na téměř 2,6 milionu. KACAFÍREK, B. Dopravní nehody – vážný společenský jev v socialistické společnosti. *Kriminalistický sborník*, 1965, roč. 9, č. 5, s. 285.

¹⁴⁵ SKÁLA, J. *Až na dno!? Fakta o alkoholu a pijáctví*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1962, s. 8.

¹⁴⁶ KUDLA, T. *Trestné činy a přečiny v dopravě*, s. 45.

¹⁴⁷ ŠIKULA, P. *Výšetřování trestného činu opilství*. Rigorózní práce obhájená v roce 1980 na PF UK v Praze, s. 21.

¹⁴⁸ Rozh. NS ČSR z 25. listopadu 1965, sp. zn. Tz 15/65. *Sbirka*, 1966, roč. 17, č. 1, s. 27.

¹⁴⁹ Toto ustanovení znělo: Provinění proti socialistickému soužití se dopustí, kdo požíje alkoholické nápoje, ačkoli ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit zdraví spoluobčanů nebo bezpečnost majetku, nebo kdo někomu za takových okolností alkoholické nápoje poskytne.

č. 38/1961 Sb., později podle § 9 odst. 1 písm. c)¹⁵⁰ zákona o přečinech č. 150/1969 Sb. Pokud však cyklista svým jednáním způsobil následek naplňující znaky některého z poruchových trestných činů (např. ublížení na zdraví dle § 223 TZ), odpovídal pouze za tento konkrétní trestný čin, nikoli zároveň za čin podle § 201 TZ.¹⁵¹

Obdobně jako u cyklisty – kdy takové ohrožení nevznikalo ze samotné povahy vozidla a jízdy na něm v podnapilém stavu – mohlo být společensky nebezpečné i jiné chování pod vlivem alkoholu, například „tažením vozíku, přenášením břemene i závadnou chůzí. Trestní postih i takových případů, při nichž dojde k pouhému ohrožení, by přesahoval záměr zákona.“¹⁵² Přesto však byla tato jednání z působnosti § 201 TZ výslovně vyloučena, protože trestní postih v těchto případech by přesahoval záměr zákona.

Soudní praxe se zabývala také specifickými případy řízení jiných než motorových prostředků. V těchto případech bylo klíčové posouzení místa spáchání činu. U trestného činu opilství se za místo činu považovala všechna místa, kterými pachatel projížděl,¹⁵³ takže o věci mohl rozhodovat kterýkoliv soud, jehož obvodem pachatel projel, „přičemž nezáleželo na tom, kde zahájil jízdu nebo kde ji skončil či dokonce havaroval“.¹⁵⁴ Tento výklad se vztahoval nejen na řidiče motorových vozidel, ale i na další osoby, které vykonávaly obdobnou činnost, například na vozku. Ten byl za trestný čin opilství stíhán tehdy, pokud řídil povoz se zvířaty po veřejné silnici.¹⁵⁵ Pokud se však pohyboval pouze po louce nebo jiném prostoru, kde se běžně nepohybovaly osoby, nešlo o činnost ve smyslu § 201 trestního zákona.¹⁵⁶

Stejně tak nebylo možné stíhat opilého chodce,¹⁵⁷ který se sice pohyboval po frekventované silnici,¹⁵⁸ ale jeho jednání nemělo znaky činnosti, u níž by pouhé ohrožení stačilo k naplnění skutkové podstaty. Tehdejší odborná literatura přesto připomínala, že i chodec mohl svým nevhodným jednáním způsobit fatální následek: „podcení tak běžný úkon jako je přecházení vozovky, vstoupí do jízdní dráhy projíždějícímu motorovému vozidlu a často za svůj čin zaplatí životem“.¹⁵⁹

Z působnosti § 201 TZ byly vyloučeny i další osoby, které se sice účastnily dopravního provozu, ale jejich činnost nebyla natolik aktivní, aby mohla být považována za činnost vyžadující soustředěnost a schopnost pohotové reakce. Tak tomu bylo například u osob

¹⁵⁰ Toto ustanovení znělo: Pro přečin proti socialistickému soužití bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem do výše 5 000 Kčs nebo zákazem činnosti, kdo požije alkoholický nápoj, ačkoliv ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit zdraví spoluobčanů nebo bezpečnost majetku, nebo někomu za takových okolností alkoholický nápoj poskytnout.

¹⁵¹ Rozh. NS ČSR z 25. listopadu 1965, sp. zn. Tz 15/65. *Sbírka*, 1966, roč. 17, č. 1, s. 27.

¹⁵² KUDLA, *Trestné činy a přečiny v dopravě*, s. 45.

¹⁵³ Rozh. NS ČSR z 24. listopadu 1965, sp. zn. Ntd 428/65. *Sbírka*, 1966, roč. 17, č. 1, s. 35.

¹⁵⁴ FRIML, *op. cit.*, s. 92–93.

¹⁵⁵ Rozh. Okresního soudu v Galantě ze dne 25. března 1966, sp. zn. 2T 40/66. *Sbírka*, 1967, roč. 18, č. 2, s. 13.

¹⁵⁶ KUDLÍK, *Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*, s. 178.

¹⁵⁷ Opilí chodci měli způsobovat dopravní nehody zejména ve dnech výplat na ulicích velkých československých měst. POPEK, Z. Alkohol – nepřítel všech účastníků silničního provozu. *Kriminalistický sborník*, 1980, roč. 24, č. 4, s. 228.

¹⁵⁸ NEZKUSIL, *Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*, s. 163.

¹⁵⁹ ŠKANDERA, M. Alkohol – nepřítel známý či neznámý? *Kriminalistický sborník*, 1981, roč. 25, č. 4, s. 230.

vedoucích či ženoucích zvířata, jezdců na zvířatech¹⁶⁰ nebo spolujezdce na tandemovém motocyklu.¹⁶¹

Jak již bylo nastíněno, trestný čin opilství podle § 201 trestního zákona představoval tzv. ohrožovací delikt, tedy takový trestný čin, u něhož postačovalo že pachatel vytvořil rizikovou situaci, tedy „vedení určitých hodnot do nebezpečí“¹⁶² („ohrožením chráněných zájmů“),¹⁶³ kterým chtělo dané ustanovení předejít. Nebylo nutné, aby došlo k přímému narušení chráněného zájmu, k újmě na zdraví nebo majetku.¹⁶⁴ Takové delikty mají zpravidla preventivní charakter – jejich cílem je zabránit škodlivým následkům dříve, než nastanou. V tomto případě platilo, že i „poměrně vzdálená hrozba vzniku značné škody na majetku“, byla považována za natolik konkrétní, že ospravedlňovala trestní postih.¹⁶⁵

Znaky trestného činu byly naplněny již tím, že pachatel začal řídit motorové vozidlo, které samo o sobě představovalo kvůli své hmotnosti, konstrukci a provozní rychlosti objektivně vysoké riziko. Přitom postačovalo, aby psychická nebo fyzická způsobilost řidiče byla v důsledku intoxikace alkoholem jen mírně oslabena.¹⁶⁶ Na rozdíl od trestného činu obecného ohrožení podle § 180 TZ¹⁶⁷ nebylo třeba, aby ohrožení chráněných zájmů bylo bezprostřední či konkrétní, neboť postačovalo ohrožení abstraktní.

Na tuto povahu ohrožovacího deliktu navazuje i vymezení hranice mezi přípravou a pokusem. Výstižně ji ilustruje kauza 54letého Adama Ž., který po několikahodinovém popíjení usedl ve služebním voze za volant a manipuloval s ovládacími prvky¹⁶⁸, přestože tvrdil, že řídit nehodlal. Při kontrole mu bylo zjištěno 3,37 ‰ alkoholu. Soud dovodil, že již bezprostředně směřoval k jízdě, a jednání posoudil jako pokus trestného činu opilství podle § 8 odst. 1 ve spojení s § 201 TZ, neboť u ohrožovacích deliktů není nutné uvedení vozidla do pohybu. Vzhledem k předchozímu obdobnému jednání uložil zákaz řízení na tři roky.¹⁶⁹

¹⁶⁰ LIPTÁK – JIROUT, *op. cit.*, s. 571.

¹⁶¹ U takové osoby sice existují „jisté nároky na udržování rovnováhy“, přesto však podle dobového výkladu šlo o „činnost víceméně pasivní, nevyžadující ani zvláštní znalosti nebo psychických nebo fyzických schopností“. Jediným požadavkem podle tehdejších pravidel silničního provozu byl věk vyšší než 7 let. Vzhledem k tomu byla „pouhá jízda na tandemu motocyklu“ posuzována tak, že ji „nelze považovat za činnost ve smyslu § 201 TZ“. Za jednání takto přepravované osoby – označované v tehdejších textech jako tandemista – proto nesl plnou odpovědnost řidič motocyklu. MATYS, K. Trestný čin opilství – komentář. In: MATYS, K. a kol. *Trestní zákon, komentář, II. část – zvláštní*. Praha: Panorama, 1980, s. 650.

¹⁶² NEZKUSIL, J. – PŘENOSIL, G. *Prevence zločinnosti v ČSSR*. Praha: Panorama, 1986, s. 202.

¹⁶³ Rozh. Krajského soudu (KS) v Ústí nad Labem z 10. prosince 1965, sp. zn. 1 To 320/66. *Sbírka*, 1967, roč. 18, č. 10, s. 578.

¹⁶⁴ NEZKUSIL, J. Základy trestní odpovědnosti. In: MATYS, K. a kol. *Trestní zákon komentář, I. část obecná*. Praha: Panorama, 1980, s. 49.

¹⁶⁵ JELÍNEK, J. Majetková škoda jako předmět zkoumání (z hlediska trestněprávního). *Socialistická zákonost*, 1988, roč. 36, č. 8, s. 486.

¹⁶⁶ Rozh. NS ČSR z 16. prosince 1966, sp. zn. 8 Tz 82/66. *Sbírka*, 1967, roč. 18, č. 3, s. 148.

¹⁶⁷ § 180 TZ zněl: Kdo z nedbalosti způsobí nebo zvýší obecné nebezpečí anebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody...

¹⁶⁸ Včetně rozsvícení světel, „ačkoli bylo denní světlo“ a v té době ještě neexistovala povinnost svícení během dne. Povinnost denního svícení u nás byla zavedena až od 1. ledna 2001 zákonem č. 361/2000 Sb. o silničním provozu, a to pouze v zimním období. Povinnost svítit po celý den po celý rok u nás platí od 1. července 2006 na základě novely zákona o silničním provozu č. 411/2005 Sb.

¹⁶⁹ AHMP, OS Praha I, 4T 170/1963. Rozsudek ze dne 31. října 1963, fol. 29–30.

3.3 Ukládání trestu zákazu činnosti a role společenských organizací

Jednou ze zvláštností trestného činu opilství (např. oproti ostatním trestným činům hrubě narušujícím občanské soužití) byla možnost – a v některých případech dokonce povinnost¹⁷⁰ – uložit pachateli trest zákazu činnosti až na 5 let (zatímco dle předchozího trestního zákona z roku 1950 mohlo jít až o 10 let),¹⁷¹ nejčastěji ve formě zákazu řízení motorových vozidel.¹⁷²

Účelem tohoto trestu bylo především zabránit opakování trestné činnosti – šlo o nástroj s preventivně-výchovnou funkcí.¹⁷³ U opilství, zvláště v dopravě, kdy pachatel „vyvolal pochybnost o své spolehlivosti“, bylo jeho uložení považováno za plně odůvodněné.¹⁷⁴

Neuložení tohoto trestu mělo být v případě opilých řidičů¹⁷⁵ pouze výjimečné.¹⁷⁶ Základní podmínkou pro jeho uložení podle § 49 odst. 1 TZ¹⁷⁷ bylo, že se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s danou činností – podle ustálené judikatury tedy nebylo možné „zakázat pachateli výkon jakékoli činnosti v určitém odvětví, nýbrž jen té činnosti, jejíž nezávadný výkon by jednáním, jehož se pachatel dopustil, mohl být ohrožen“.¹⁷⁸

Výjimečné neuložení zákazu činnosti Nejvyšší soud připustil tehdy, pokud pachatel jednal za okolností bližších se krajní nouzi ve smyslu § 14 TZ.¹⁷⁹ V konkrétním případě soud rozhodl, že opilý řidič, který ve dvě hodiny ráno přepravoval svou dceru s prudkými bolestmi břicha do nemocnice, a to poté, co se mu nepodařilo dovolat lékařské pomoci a jeho sousedé kvůli vlastní konzumaci alkoholu odmítli pomoc, jednal ve stavu krajní nouze.¹⁸⁰ Stejný závěr byl učiněn i v případě, kdy opilý řidič převážel zraněného účastníka nehody za účelem zajištění lékařského ošetření.¹⁸¹

¹⁷⁰ Rozh. NS SSR z 16. dubna 1976, sp. zn. 6 Tz 11/76. *Sbírka*, 1977, roč. 28, č. 1, s. 52.

¹⁷¹ Pro zajímavost: V 50. letech, v rámci budování kolektivního zemědělství, existovala v soudní rozhodovací praxi výjimka, kdy se neuděloval trest zákazu činnosti na řízení traktoru. Tato výjimka se uplatňovala jen tehdy, pokud pachatel spáchal dopravní trestný čin při řízení jiného vozidla než traktoru. Nejčastěji šlo o případy, kdy byli pachatelé zaměstnání jako traktoristé v JZD, ale provinili se jízdou na motocyklu, osobním automobilu apod. ONDRUŠ, J. Ukládání a výkon trestu zákazu činnosti riadenia motorových vozidel. *Socialistická zákonnost*, 1974, roč. 22, č. 9, s. 540.

¹⁷² Dle Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky se navíc mělo jednat o zákaz řídit vozidlo „na delší čas“. Rozh. NS SSR z 5. května 1977, sp. zn. 6 Tz 24/77. *Sbírka*, 1978, roč. 29, č. 4–5, s. 295.

¹⁷³ ČIČ, M. Tresty a ochranná opatření. In: ČIČ, M. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Panorama, 1984, s. 181.

¹⁷⁴ KUDLA, A. *Trestné činy a přečiny v silniční dopravě, text zákona s judikaturou a abecední přehled ostatní judikatury*. Praha: Novinář, 1986, s. 51.

¹⁷⁵ „... kteří řízením v opilosti projevíli nezpůsobilost k řízení motorových vozidel“. Kolegium Nejvyššího soudu ČSR. Zhodnocení poznatků z rozhodování soudů v Československé socialistické republice o trestných činech spáchaných v silniční dopravě ze dne 27. června 1975, sp. zn. Tpjf 20/75. *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu*, 1975, roč. 26, č. 6–7, s. 358.

¹⁷⁶ LIŠKOVÁ, op. cit., s. 44.

¹⁷⁷ § 49 odst. 1 TZ: Soud může uložit trest zákazu činnosti na jeden rok až pět let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností.

¹⁷⁸ Rozh. NS ČSR z 29. února 1972, sp. zn. 2 Tz 2/72. *Sbírka*, 1973, roč. 24, č. 2, s. 87.

¹⁷⁹ Krajní nouze dle § 14 trestního zákona č. 140/1961 Sb.: Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.

¹⁸⁰ Rozh. NS ČSR z 25. září 1989, sp. zn. 7 Tz 17/89. *Sbírka*, 1991, roč. 43, č. 1, s. 77.

¹⁸¹ Rozh. NS ČSR z 19. ledna 1968, sp. zn. 1 Tz 2/68. *Sbírka*, 1968, roč. 19, č. 5, s. 246.

Soud měl možnost uložit trest zákazu činnosti i samostatně dle § 49 odst. 2 TZ.¹⁸² V takovém případě byl však povinen pečlivě zkoumat nejen osobu pachatele, ale též „okolnostmi případu, zejména nebezpečím, které z jízdy pachatele vyplývalo“.¹⁸³

Praktickou aplikaci samostatného zákazu řízení ukazuje případ 32letého Emanuela S., bagristy pražské Silniční a vodohospodářské služby. Po konzumaci piva a vína nastartoval v noci vozidlo s úmyslem odjet domů, což při kontrole přiznal; krevní zkouška prokázala 2,59 ‰. U soudu sice tvrdil, že chtěl ve voze jen přenocovat, avšak soud jeho obhajobu neuznal a kvalifikoval jednání jako trestný čin opilství podle § 201 TZ. S ohledem na bezúhonnost a dobré posudky, ale i značnou nebezpečnost jednání, mu byl uložen pouze roční zákaz řízení, považovaný za dostatečně preventivní.¹⁸⁴

Trest zákazu činnosti nebylo možné uložit pachateli odsouzenému za pomoc k trestnému činu opilství, například tehdy, poskytl-li alkohol osobě, o níž věděl, že bude řídit motorové vozidlo. Chyběla totiž přímá souvislost mezi jednáním pachatele a činností, která mu měla být zakázána.¹⁸⁵ V takovém případě by připadalo v úvahu pouze omezení činnosti v oblasti poskytování alkoholických nápojů – například zákaz pracovat v pohostinství¹⁸⁶ nebo v prodejnách alkoholických nápojů,¹⁸⁷ pokud by se tak stalo v rámci výkonu povolání.

Tehdejší autoři mluvili o „obrovské nerovnosti“ při ukládání zákazu činnosti. Při závažné dopravní nehodě nebo zjištění alkoholu zadržela Veřejná bezpečnost podle § 15 vyhlášky MV č. 87/1964 Sb.¹⁸⁸ (účinné v pozměněné podobě až do roku 2001) řidičský průkaz a vyžádala si od prokurátora souhlas s jeho nevrácením. Pokud prokurátor předpokládal, že bude u soudu požadovat zákaz řízení, souhlas dal a průkaz zůstal zadržen po celé řízení. Výsledkem bylo, že obviněný nesměl řídit už před pravomocným odsouzením, avšak tato „předběžná“ doba se do trestu zákazu činnosti nezapočítávala. Trest začínal běžet až dnem právní moci odsuzujícího rozsudku; v praxi se začátek často ještě posunul kvůli odvolání a prodlevám při doručování rozsudku dopravnímu inspektorátu, který následně formálně rozhodnutím odebral řidičský průkaz.

Takto nastavená praxe vedla k tomu, že pachatelé, jimž byl průkaz zadržen, byli ve výrazně méně výhodném postavení než ti, jimž průkaz odebrán nebyl. U těch druhých se výkon trestu neprojevoval, přestože trest zákazu činnosti již byl uložen.¹⁸⁹

¹⁸² Toto ustanovení znělo: Trest zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, že tento zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu dovoluje a jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

¹⁸³ Rozh. KS v Ústí nad Labem z 27. prosince 1966, sp. zn. I To 373/66. *Sbírka*, 1967, roč. 18, č. 7, s. 391.

¹⁸⁴ AHMP, OS Praha I, 4T 62/1963. Rozsudek ze dne 28. dubna 1963, fol. 29–30.

¹⁸⁵ Rozh. NS ČSR z 31. prosince 1965, sp. zn. 5 Tz 53/65.3. *Sbírka*, 1966, roč. 17, č. 2, s. 78.

¹⁸⁶ LEHOTSKÝ, J. Niekoľko poznatkov z prieskumu ukladania trestov. *Socialistická zákonnosť*, 1965, roč. 13, č. 3, s. 12.

¹⁸⁷ SOLNÁŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979, s. 102.

¹⁸⁸ Podle této úpravy bylo možné zadržet řidičský průkaz, „jestliže by byla další jízda ohrožena bezpečností silničního provozu“ případně pro „ztrátu spolehlivosti k řízení motorových vozidel“, kterou v návaznosti na § 14 odst. 2 a § 7 odst. 1 písm. b) ztrácel ten řidič, který požíval „často a nadměrně alkoholické nápoje nebo kdo požívá omamné prostředky“. Tato úprava v podstatě odpovídala dřívější Vyhlášce Ministerstva vnitra č. 145/1956 Ú. I. MRVÍK, J. Několik poznámek k vyhlášce č. 87/1964 Sb., o řidičských průkazech. *Socialistická zákonnosť*, 1964, roč. 12, č. 8, s. 42.

¹⁸⁹ ONDRUŠ, *op. cit.*, s. 540–542.

Další aplikační problémy vznikaly v situacích, kdy různé soudy uložily jednomu pachateli více trestů zákazu řízení motorových vozidel, což vedlo k paralelnímu výkonu několika trestů bez možnosti jejich sloučení. Mohl tak nastat stav, kdy pachatel během trvání jednoho zákazu řízení spáchal další dopravní delikt, za nějž mu byl uložen nový zákaz činnosti, aniž by přitom skončil trest předchozí. To přinášelo nejen obtíže při výpočtu celkové délky výkonu těchto trestů, ale i riziko překročení zákonné pětileté hranice. Soudy často reagovaly tím, že druhý trest neukládaly a odkazovaly na stávající, což ale nebylo možné, pokud bylo nutné uložit přísnější trest.¹⁹⁰

V odborné diskusi tehdy zazněly návrhy, aby zákaz řízení motorových vozidel byl vyčleněn jako samostatná trestní sankce – trest zákazu řízení motorových vozidel¹⁹¹ – s vlastní právní úpravou, maximální délkou až deset let a možností obligatorního uložení, například v případě opilosti pachatele. Tento návrh však legislativní podobu nikdy nezískal.¹⁹²

Po výkonu poloviny trestu zákazu činnosti mohl soud podmíněně od zbytku jeho výkonu upustit ve smyslu § 61 odst. 2 TZ.¹⁹³ Stalo se tak za podmínky, že odsouzený vzorně plnil povinnosti v zaměstnání nebo povolání a prokázal způsobem svého života, že dalšího výkonu trestu není třeba, anebo pokud soud přijal záruku nabídnutou společenskou organizací za dovršení nápravy odsouzeného. V takovém případě se stanovila zkušební doba v délce až dvou let. Pokud v této době odsouzený vedl „řádný život pracujícího člověka“, vyslovil soud, že se osvědčil, jinak rozhodl o výkonu zbytku trestu.¹⁹⁴

V praxi byl zákaz činnosti v rámci aplikace § 201 často využíván.¹⁹⁵ Zvláště u řidičů z povolání byl tento trest považován za „jeden z neúčinnějších prostředků prevence i represe, protože je u nich spojen se změnou pracovního zařazení“.¹⁹⁶ Současné však zaznívala kritika, že „soudy při ukládání zákazu činnosti někdy nepřipustně zvýhodňují zaměstnance dopravních podniků a řidiče profesionály před řidiči amatéry“.¹⁹⁷

Za „pozoruhodné“¹⁹⁸ (resp. „nemístně benevolentní“)¹⁹⁹ tehdejší autoři považovali, že trest zákazu činnosti byl ve své plné délce vykonán pouze přibližně u poloviny odsouzených. U kratších trestů, s ohledem na tehdejší výši zákonné sazby, docházelo k jejich faktickému skončení již po poměrně krátké době. I proto byla zdůrazňována nutnost věnovat

¹⁹⁰ BABIAKOVÁ, E. Ešte raz k ukladaníu trestu zákazu činnosti riadenia motorových vozidel. *Socialistická zákonnosť*, 1976, roč. 24, č. 4, s. 231–235.

¹⁹¹ HLADIL, *op. cit.*, s. 92.

¹⁹² EYSEL, E. Trestní sankce. *Socialistická zákonnosť*, 1972, roč. 20, č. 8, s. 482.

¹⁹³ § 61 odst. 2 TZ: „Po výkonu poloviny trestu zákazu činnosti může soud podmíněně upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený v době výkonu trestu vzorným plněním svých povinností v zaměstnání nebo v povolání a způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku nabídnutou společenskou organizací za dovršení nápravy odsouzeného.“

¹⁹⁴ MACH, L. *Společenské organizace a trestní řízení*. Praha: Orbis, 1965, s. 100.

¹⁹⁵ LIŠKOVÁ, *op. cit.*, s. 49.

¹⁹⁶ LINHART, S. Trestný čin opilství v silniční dopravě. *Československá kriminalistika*, 1982, roč. 15, č. 1, s. 90.

¹⁹⁷ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství – studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Praha: Academia, 1967, s. 129.

¹⁹⁸ VESELÝ, K. *Postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu*, s. 236.

¹⁹⁹ NĚMEC, J. 30. výročí zlidovění soudnictví a role soudců z lidu v současnosti. *Socialistická zákonnosť*, 1979, roč. 27, č. 3, s. 128.

zvýšenou pozornost rozhodování o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, aby se neznehodnotil význam a účinek této sankce.²⁰⁰

Společenské organizace²⁰¹ mohly u trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost, včetně opilství, přijímat záruku za nápravu (převýchovu) obviněného²⁰² a tím jej „uchránit“ i od nepodmíněného trestu odnětí svobody. To nebylo možné, pokud bylo opilství spácháno zvláště nebezpečným způsobem a došlo v jeho rámci k ublížení na zdraví (případně i s následkem usmrcení), což judikoval i Nejvyšší soud.²⁰³ Stejně tak nesmělo být opilství hodnoceno jako méně nebezpečný čin pro společnost, pokud byl pachatel (řidič motorového vozidla) ovlivněn alkoholem ve velké míře.²⁰⁴

V této souvislosti se upozorňovalo na problematičnost přijímání záruk společenských organizací právě v případech, kdy byl pachatel odsouzen za trestný čin proti bezpečnosti silničního provozu spáchaný pod vlivem alkoholu. Možnost bezprostředního výchovného působení pracovního kolektivu na takového jedince byla v praxi mizivá. Ačkoli ustanovení § 4 odst. 1 trestního řádu²⁰⁵ umožňovalo nabídnutí i přijetí záruky i u závažnějších trestných činů, povaha a společenská nebezpečnost tohoto typu deliktů odůvodňovaly krajně omezitelný přístup. Přijetí záruky ve prospěch pachatele trestného činu opilství, zejména v případě vážných následků, mělo být podle soudní praxe výjimečné a podmíněné skutečně přesvědčivými okolnostmi nasvědčujícími nápravě.²⁰⁶

Mechanismus podmíněného upuštění od zbytku zákazu činnosti a institut záruky společenských organizací se v praxi protnul i v řízení o 35letém Jeremiášovi E. (případ, který je podrobně rozebrán výše – řízení proběhlo po odmítnutí odběru krve a po nuceném vyšetření, přičemž soud rozhodoval na základě klinického nálezu a svědeckých výpovědí příslušníků VB).

Rok po rozsudku podaly žádost o prominutí zbytku trestu Svaz československých výtvarných umělců, zdůrazňující nezbytnost automobilu pro jeho krajinomalbu a práci v tříneckých železárnách,²⁰⁷ a lidová škola umění ve Mšeně, kde externě vyučoval, poukazující

²⁰⁰ VESELÝ, *K postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu*, s. 236.

²⁰¹ Šlo o základní organizace Revolučního odborového hnutí, Československého svazu mládeže, které působily na pracovišti obviněného, případně Jednotné zemědělské družstvo, jehož byl obviněný členem.

²⁰² Podle § 4 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. trestního řádu, mělo v rámci hlavního líčení docházet k projednání věci před kolektivem spolupracovníků obviněného.

²⁰³ Rozh. NS ČSR z 22. listopadu 1963, sp. zn. 6 Tz 21/63, 1964, roč. 15, č. 5–6, s. 227.

²⁰⁴ V případě, na jehož základě tak určil Nejvyšší soud šlo o 2,24 promile alkoholu v krvi. Rozh. NS ČSR z 15. dubna 1966, sp. zn. 11 Tz 12/66. *Sbírka*, 1966, roč. 17, č. 8–10, s. 432.

²⁰⁵ § 4 odst. 1 ve znění účinném do roku 1990 toto ustanovení stanovovalo, že základní organizace ROH, ČSM nebo JZD obviněného mohly na základě rozhodnutí členské schůze nabídnout záruku za jeho nápravu, pokud jde o trestný čin menší nebezpečnosti, pachatel jej lituje a činí kroky k nápravě. Soud návrh projedná zpravidla před pracovním kolektivem a při jeho přijetí k němu přihlédne při ukládání trestu, zejména může uložit trest bez odnětí svobody, podmíněně odložit výkon trestu nebo upustit od potrestání.

²⁰⁶ VESELÝ, *K postihu trestné činnosti proti bezpečnosti silničního provozu páchané pod vlivem alkoholu*, s. 236.

²⁰⁷ „V několika posledních letech soustavně pracoval v prostředí tříneckých železáren, kde jeho práce měla kladné výsledky i z hlediska kulturně politického, v přímé spolupráci s pracujícími tohoto podniku.“ AHMP, OS Praha 1, 2T 36/1963. Dopis sekretariátu ústředního výboru Svazu československých umělců ze dne 15. května 1964, fol. 33.

na nedostupnost dopravy.²⁰⁸ Soud žádosti vyhověl a podmíněně upustil od výkonu trestu se zkušební dobou jednoho roku, neboť odsouzený vedl řádný život a nepožíval alkohol.²⁰⁹ Následně byl Jeremiáš E. zahrnut i do amnestie prezidenta Novotného z 9. května 1965,²¹⁰ která mu prominula zbytek podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.²¹¹

Na tomto místě je vhodné dodat, že nebylo úplně výjimečné, když takto potrestaný člověk zákaz činnosti porušil a tím spáchal přečin maření výkonu úředního rozhodnutí²¹² dle § 7 písm. b)²¹³ zákona o přečinech č. 150/1969 Sb.²¹⁴

Zákaz řízení v souběhu s trestným činem opilství porušil 28letý Jan K., který po požití alkoholu²¹⁵ (1,20 ‰) odcizil nezajištěný²¹⁶ automobil Škoda 1000 MB a řídil jej navzdory uloženému zakazu. Naplnil tak skutkové podstaty opilství (§ 201 TZ), neoprávněného užívání motorového vozidla (§ 209a TZ) a maření výkonu úředního rozhodnutí. Tvrdil, že nastoupil omylem do vozu, který považoval za taxi, další dění si nepamatoval. Soud jeho obhajobu neuznal a zdůraznil, že ani nezajištěné vozidlo jej viny nezbavuje. Přihlédl

²⁰⁸ Argumentovalo se zde neexistujícím vlakovým spojením a nedostatečným spojením autobusovým, kdy malíře musela vozit autem jeho manželka, která tak byla „krácena svých rodičovských povinností. [...] Protože Jeremiáš E. se ve své pedagogické praxi osvědčil a je svědomitý a obětavý učitel, žádáme Vás abyste mimořádně vzhledem ke všem uvedeným okolnostem zkrátili dobu zákazu řízení [...] a tak umožnili vykonávat Jeremiášovi E. tuto náročnou práci a současně tím pomohli i naší škole, protože získat výtvarníka pro učitelskou činnost na venkově je velmi obtížné.“ Tamtéž, Dopis Lidové školy umění ve Mšeně, okres Mělník, ze dne 9. června 1964, fol. 34.

²⁰⁹ Tamtéž, Usnesení OS Praha 1 ze dne 28. září 1964, fol. 42.

²¹⁰ Rozhodnutí č. 43/1965 Sb., Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii.

²¹¹ AHMP, OS Praha 1, 2T 36/1963. Usnesení OS Praha 1 ze dne 14. května 1965, fol. 45.

²¹² O tento přečin nešlo, pokud po skončení trestu zákazu řízení nebyl pachatelovi ještě vrácen řidičský průkaz a fyzicky zůstal na inspektorátu VB. Rozh. NS ČSR z 24. května 1976, sp. zn. 5 Tz 10/1976. *Sbírka*, 1976, roč. 27, č. 10, s. 78.

²¹³ Ustanovení § 7b zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech, upravovalo přečin *maření výkonu úředního rozhodnutí*, a to v případech, kdy pachatel „významně ztěžoval nebo mařil výkon rozhodnutí orgánu veřejné správy“. Nejčastěji bylo toto ustanovení v trestní praxi aplikováno v souvislosti s vědomým řízením motorového vozidla přes uložený zákaz činnosti. V období 70. let šlo o často využívanou kvalifikaci u osob, které se opakovaně dopouštěly jízdy pod vlivem alkoholu a soudy jim již dříve uložily trest zákazu řízení. Tato skutková podstata bývala v praxi spojována jak s trestnými činy dle trestního zákona (např. právě § 201 TZ – opilství), tak se samostatným přečinem podle zákona o přečinech, jehož přestupkový charakter nezakládá trestní rejstřík, ale mohl vést k dalším sankcím (např. ochrannému dohledu, peněžitému trestu, nebo i podmíněnému odnětí svobody). HORÁK, M. – ROLENC, O. *Zákon o přečinech komentář*. Praha: Orbis, 1975, s. 74–83.

²¹⁴ K tomu více např. VANĚČEK, V. K aplikaci přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm. b) zák. č. 150/1969 Sb., o přečinech. *Socialistická zákonnost*, 1978, roč. 26, č. 8, s. 474–478.

²¹⁵ Podle své výpovědi navštívil obžalovaný nejprve restauraci, kde vypil čtyři piva a větší dávku lihoviny – „odlivku Myslívce“. Poté se přesunul do T klubu, kde pokračoval v konzumaci alkoholu: vypil láhev červeného vína a „dvě sklenice Bolsu“. Pravděpodobně jde o slavnou holandskou značku likérů Bols, zároveň nejstarší značku likérů na světě. V této době byl v ČSSR oblíbený tzv. Bols gold, silný likér se zlatými třpytkami. KREUZEROVÁ, B. Fenomén baru a barmana za socialismu. Diplomová práce obhájená na Fakultě humanitních studií UK v Praze v roce 2014; MONIOVÁ, E. Džiny, šustáky, kazeťák, Fáčko, walkman. Hity socialistických Vánoc. In: *Seznam zprávy* [online]. 24. 12. 2019 [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/dziny-sustaky-kazetak-facko-walkman-hity-socialistickych-vanoc-84954>

²¹⁶ Jan K. využil skutečnosti, že majitel vozidla nechal automobil nezajištěný a s klíčky v zapalování. Soud tuto okolnost nijak nezlehčil a konstatoval, že „přestože svědek přímo poskytl příležitost obžalovanému, aby se vozidla zmocnil, nijak tato skutečnost obžalovaného nezbavuje viny“.

i k negativním pracovním a osobním hodnocením.²¹⁷ Uložil mu úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody na tři roky, dvouletý zákaz řízení a roční ochranný dohled.²¹⁸

Případ názorně ukazuje, že porušení uloženého zákazu řízení se v 70. a 80. letech standardně stíhalo samostatně jako maření výkonu úředního rozhodnutí a v kombinaci s opilstvím a „nezákonnou jízdou“ vedlo k citelným, kumulovaným sankcím.

Stejně jako u ustanovení v tr. z. bylo i v nové úpravě možné pachateli opilství nařídít ochranné léčení. Podle § 72 odst. 2 písm. b) mohl soud uložit ochranné léčení pachateli, který „se oddává nadměrnému požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků, spáchal trestný čin v opilosti nebo v jiném podobném opojení“. V případech pachatelů, kteří se dopustili trestné činnosti pod vlivem alkoholu a vykazovali chorobně zvýšenou tendenci k jeho nadměrnému požívání, byly orgány činné v trestním řízení povinny posuzovat, zda byly splněny podmínky pro uložení ochranného léčení.²¹⁹

Podle tehdejších autorů však ochranné léčení často uloženo nebylo, ačkoliv byly splněny zákonné podmínky, neboť vhodná léčebná zařízení neměla dostatečnou kapacitu k výkonu takových rozhodnutí (podle údajů z roku 1975 měla psychiatrická léčebna v Želivě volný termín nástupu až za 2–3 roky a léčebna v Praze 8 – Bohnicích ještě později).²²⁰ I z tohoto důvodu bylo od roku 1973²²¹ možné provádět protialkoholní ochranné léčení i v některých věznicích a opakovaně byl plánován²²² („zrevidován a zpřesňován“) „rozvoj lůžkového fondu pro léčení alkoholiků“. ²²³ Deklarovaný boj proti alkoholismu byl však v socialistickém Československu spíše neúspěšný, byť to režim navenek popíral.²²⁴

3.4 Souběh deliktu opilství s další trestnou činností

V rozhodovací praxi soudů se trestný čin opilství často vyskytoval v jednočinném souběhu s trestným činem obecného ohrožení podle § 180 TZ. V případech vzniku škodlivých následků na zdraví pak též s trestnými činy ublížení na zdraví podle § 223 a § 224 TZ.

Typickým příkladem takového souběhu je kauza 39letého Ludka K., který na podzim 1962 bez řidičského oprávnění usedl pod vlivem alkoholu (2,77 ‰) za volant služebního vozu V3S, pokračoval v popíjení a ve Vítězné ulici narazil do tramvaje s třiceti cestujícími. Ke zraněním nedošlo spíše náhodou, škoda na socialistickém majetku činila téměř 8 000 Kčs.²²⁵ Soud kvalifikoval jednání jako jednočinný souběh obecného ohrožení (§ 180

²¹⁷ Zaměstnavatel – Novinářské závody Mír – uvedl, že po propuštění z vazby začal Jarolím K. vykazovat zhoršenou pracovní morálku, arogantní chování vůči nadřízeným a nepravdivou docházku s několika neomluvenými absencemi. Zpráva o pověsti z místa bydliště byla rovněž negativní – obžalovaný „absolutně nezapojoval do akcí pořádaných Místním národním výborem nebo Národní frontou, v jednání se svými sousedy neužíval právě vhodných slov, jakých by měli mladší vůči starším požívat...“

²¹⁸ AHMP, OS Praha 1, 6T 42/1981. Rozsudek ze 8. dubna 1981, fol. 36–39.

²¹⁹ Rozh. KS v Brně ze dne 29. listopadu 1962, sp. zn. 2 To 14/63. *Sbírka*, 1963, roč. 14, č. 1, s. 16.

²²⁰ KOLIBOVÁ, M. *Alkoholismus a trestní právo*. Diplomová práce obhájená na PF UK v roce 1975, s. 28.

²²¹ V rámci novely zákona č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody – § 72a.

²²² V Praze na Pankráci, v Plzni, Opavě, Heřmanicích, Mladé Boleslavi nebo Valdicích.

²²³ VOBORNÍK, *op. cit.*, s. 40–41.

²²⁴ BŮTORA, M. Alcoholism in the Czech and Slovak Republics in the Last 30 Years. In: PRICE, R. K. – SHEA, B. M. – MOOKHERJEE, H. N. (eds.). *Social Psychiatry across Cultures. Topics in Social Psychiatry*. Boston: Springer, 1995, s. 39–50; SKÁLA, J. *Lékařův maraton*. Praha: Český spisovatel, 1998

²²⁵ AHMP, OS Praha 1, 2T 13/1963. Rozsudek ze 6. února 1963, fol. 33–34.

odst. 1) a opilství (§ 201), přičemž přitěžovalo řízení bez oprávnění, recidiva,²²⁶ časté holdování alkoholu²²⁷ a užití služebního vozidla. Navzdory plnému doznání uložil roční nepodmíněný trest, ochranné protialkoholní léčení a povinnost nahradit škodu. Případ názorně ukazuje, proč soudy při kolizích s větším počtem ohrožených osob sahaly vedle § 201 i k § 180 odst. 1.

Příkladem souběhu opilství a ublížení na zdraví je případ 29letého hodináře Mariana K.²²⁸ Ten během pěti hodin vypil asi deset pív,²²⁹ a přesto usedl do technicky závadného vozu. V Praze 5 najel na tramvajový ostrůvek a srazil tři chodce: jedna žena zemřela na místě, druhý chodec po osmi dnech a třetí utrpěl těžká zranění s trvalými následky. Krevní zkouška prokázala 1,60 ‰ alkoholu. Znalci uvedli, že nehoda mohla být odvrácena při včasné reakci, technický stav vozu proto nebyl rozhodující. Obžalovaný se hájil ztrátou paměti,²³⁰ soud však jeho obhajobu odmítl.

Soud uznal Mariana K. vinným z opilství podle § 201 a ublížení na zdraví dle § 224 odst. 3 TZ²³¹ v jednočinném souběhu. Zdůraznil porušení dopravních předpisů, závažné následky a vysokou společenskou nebezpečnost činu. Přestože byl obžalovaný dosud netrestaný a k činu se doznal, soud mu uložil šestiletý nepodmíněný trest odnětí svobody. Protože dosud nebyl ve výkonu trestu, byl zařazen do „nejmírnější“ první nápravně výchovné skupiny. Současně mu byl uložen i zákaz řízení motorových vozidel v maximální zákonné výměře pěti let.

V rozhodovací praxi se velmi často vyskytoval souběh § 201 TZ s trestným činem neoprávněného užívání cizího motorového vozidla podle § 209a TZ. Typický scénář byl prostý: pachatel po požití alkoholu bez souhlasu vlastníka usedl do služebního či cizího vozu s úmyslem jeho dočasného užití a následná jízda naplnila ohrožovací delikt podle § 201 TZ. Trestný čin podle § 209a byl zároveň systematicky řazen mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití, a proto mu tato práce věnuje samostatnou kapitolu. Vzorově tyto souvislosti ilustruje kauza 37letého Kazimíra N. a 28letého Jindřicha H.

Kazimír N. v časných ranních hodinách havaroval služebním vozem, s nímž měl jet do podnikových garáží, avšak po zastávce v restauraci usedl k řízení pod vlivem alkoholu (více než 1 ‰). Způsobil škodu 2 740 Kčs a byl odsouzen k peněžitému trestu 1 500 Kčs²³²

²²⁶ Obžalovaný byl osmkrát soudně trestán a z čtyřletého trestu byl propuštěn teprve sedm měsíců před nehodou.

²²⁷ Tamtéž, Charakteristika vypracovaná vyšetřovacím odborem městské správy VB v Praze ze dne 13. října 1962, fol. 21.

²²⁸ AHMP, OS Praha I, 5T 292/1972, fol. 123–126. Rozsudek ze 14. února 1973.

²²⁹ Na otázku svého obhájce, proč ten den vypil tolik pív obžalovaný odpověděl, že oslavoval to, že mu jeho známý ten den přislíbil, že od něj odkoupí jeho automobil (se kterým následně boural), kterého se chtěl již delší dobu zbavit pro jeho závady a poruchovost, které ho stály už mnoho prostředků. Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 15. listopadu 1972, fol. 56.

²³⁰ Tvrdil, že si nepamatuje, jak k řízení došlo, a že si průběh nehody nevybavuje – doslova vypověděl, že „jel jako ve snu“. Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 15. listopadu 1972, fol. 56.

²³¹ § 224 odst. 3 TZ zněl: „Kdo z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví nebo smrt více osob proto, že hrubě porušil předpisy o ochraně životního prostředí nebo předpisy o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické předpisy, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta až deset let.“

²³² Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 1972 byla u mužů zhruba 2.000 Kčs. MIČKA, *op. cit.*, s. 247 a násl.

příčemž soud stanovil podle § 54 odst. 3 TZ²³³ i náhradní trest odnětí svobody v délce jednoho měsíce pro případ, že by peněžitá částka nebyla uhrazena. Záruku za něj převzalo ROH jeho podniku.²³⁴ Spolujezdec Jindřich H.²³⁵ byl stíhán pro neoprávněné užívání vozidla, soud však od trestu upustil s ohledem na jeho dosavadní bezúhonnost a lítost. Relativně mírný trest pro Kazimíra N. soud odůvodnil tím, že šlo o výjimečné vybočení z jinak řádného života a přísnější sankce by byla nepřiměřená. Upozornil také, že obžalovaný byl fakticky potrestán již tím, že mu byl po nehodě zadržen řidičský průkaz, takže sedm měsíců nesměl řídit žádné motorové vozidlo.

V jiném případě byl souběh trestného činu opilství a neoprávněného užívání cizího motorového vozidla spojen ještě s dalšími závažnými delikty, včetně útoku na veřejného činitele a přečinu příživnictví. Šlo o kauzu čtyřiaadvacetiletého Radomíra T. a osmadvacetiletého Alexeje O., kteří se v lednu 1981 v Praze společně dopustili řady protiprávních jednání: trestných činů opilství, neoprávněného užívání motorového vozidla, útoku na veřejného činitele a přečinu příživnictví.

Po požití alkoholu odcizili služební automobil VAZ 2103²³⁶ Úřadu předsednictva vlády ČSSR, přičemž Radomír T. vůz řídil, ač již byl dvakrát odsouzen za stejný delikt. Během jízdy v centru Prahy narazil do dvou vozidel, pokusil se ujet, najížděl na služební vůz VB a nakonec havaroval u obchodního domu Bílá labuť. Oba byli na místě zadrženi.

Soud měl za prokázané, že Radomír T. řídil s 1,43 ‰ alkoholu a úmyslně narazil do vozu VB, čímž naplnil skutkové podstaty opilství (§ 201), neoprávněného užívání cizího motorového vozidla v kvalifikované podobě (§ 209 odst. 3 písm. b) TZ) a útoku na veřejného činitele (§ 155 odst. 1, 2 písm. a)²³⁷ TZ²³⁸). Zároveň bylo konstatováno, že od propuštění z vězení nikde nepracoval, a soud jeho způsob života posoudil jako příživnictví. Alexej O. tvrdil, že byl natolik opilý, že si nic nepamatuje, nicméně přiznal, že startování trvalo 15–20 minut, z čehož soud dovodil vědomou účast na činu.

Znalecké posudky potvrdily u Radomíra T. polymorfní psychopatii a alkoholismus ve třetí fázi, u Alexeje O. chronický alkoholismus. Soud však u obou neshledal vyloučení trestní odpovědnosti. Radomíru T. uložil úhrnný trest tří let odnětí svobody, tříletý

²³³ § 54 odst. 3 TZ zněl: Ukládá-li soud peněžitý trest, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na dvě léta. Náhradní trest nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

²³⁴ Ve smyslu § 4 zák. č. 141/1961 Sb. trestního řádu převzal záruku Ústřední výbor Revolučního odborového hnutí Generálního ředitelství Českých energetických závodů Praha.

²³⁵ Soud však dospěl k závěru, že jednal pod vlivem hlavního pachatele. S Kazimírem N. se seznámil náhodně inkriminovaný večer v restauraci, kde společně popíjeli pivo, a následně pokračovali do vinárny, kde konzumovali víno a likér. Obžalovaný mu následně nabídl, že ho odveze domů, přičemž při této cestě došlo k dopravní nehodě.

²³⁶ Na některých zahraničních trzích, zvláště západních zemí, se prodával pod jménem Lada 1500.

²³⁷ § 155 zněl: (1) Kdo užije násilí a) v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo b) pro výkon pravomoci veřejného činitele, (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní.

²³⁸ Dle tehdejší praxe najetí na příslušníka bezpečnostního orgánu nebo pokus o vytlačení jeho služebního vozidla, byť nebylo zasaženo přímo tělo činitele, šlo považovat za násilí ve smyslu § 155 odst. 1 a 2 písm. a) TZ. KELYMAN, M. Metodika vyšetřování trestných činů útoků na veřejného činitele. Rigorózní práce obhájená v roce 1979 na PF UK, s. 35.

ochranný dohled a ochranné léčení. Alexej O. byl odsouzen k sedmi měsícům vězení, ročnímu ochrannému dohledu a ústavní léčbě závislosti na alkoholu.²³⁹

4. Úvahy o změně trestného činu opilství v 80. letech

V průběhu 80. let se v odborné diskusi postupně prosazoval názor, že typové případy opilství již nemají končit před soudem, nýbrž mají být projednávány ve správním řízení – s možností uložení pokuty (např. až do výše 5 000 Kčs) a zákazu řízení motorových vozidel až na dva roky. Takové řešení mělo urychlit řízení a současně zachovat jeho výchovný účinek vůči konkrétnímu řidiči i ostatním účastníkům provozu. Zároveň se počítalo s přísným postihem recidivy: „Pokud se bude jednání opakovat, pak to již bude trestný čin, jehož přísnější posouzení zbaví pachatele každopádně na delší dobu možnosti dále ohrožovat naše občany na životech, zdraví a majetku...“²⁴⁰

Na konci 80. let se proto předpokládalo, že v rámci připravované novelizace trestního práva, plánované na duben 1990, bude trestný čin opilství podle § 201 TZ zrušen a převeden mezi přestupky („podle připravovaných nových zákonů národních rad o přestupcích“).²⁴¹ Deklarovaným cílem bylo „odstranění neopodstatněného postihu těch jednání, která zcela pozbyla společenské nebezpečnosti nebo k jejichž postihu stačí mimosoudní projednání“.²⁴² Konkrétní agendu měly nést dopravní inspektoráty VB.²⁴³

Ve vládním návrhu novely trestního zákona č. 140/1961 Sb. z 28. září 1989 („novele, na které se pracovalo prakticky už od roku 1970“)²⁴⁴ se předpokládalo, že jednání odpovídající tehdejší skutkové podstatě trestného činu opilství podle § 201 TZ má být napříště postizitelné primárně správně – formou zákazu činnosti až na dva roky a peněžitého trestu. Trestněprávní kvalifikace měla být zachována v případech recidivy v průběhu dvou let (v rovině přečinu opilství), popř. tehdy, dopustil-li se pachatel takového jednání při řízení hromadného dopravního prostředku či jiné činnosti zvláště nebezpečně ohrožující život nebo zdraví lidí, anebo došlo-li k závažnému následku.

Podle této novely se výslovně počítalo s převedením dosavadního trestného činu opilství dle § 201 do kategorie přestupků: „Mezi přestupky je možno převést i trestný čin opilství, kde u prvopachatelů postačí k účinné ochraně společnosti zpřísnění trestů ukládaných za tento přestupek dopravními inspektoráty.“²⁴⁵ Samotný § 201 měl zůstat zachován, avšak pod novým názvem trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky. Podle důvodové zprávy k návrhu tohoto zákona se vedla diskuse poslanců Federálního shromáždění

²³⁹ AHMP, OS Praha 1, 2T 72/1981, fol. 46–57. Rozsudek ze 28. dubna 1981.

²⁴⁰ WALTER, K. Posílení jistot, upevnění pořádku: Hovoříme s generálním prokurátorem ČSSR Jánem Feješem o záměrech v trestní politice. *Rudé právo*, 1987, roč. 67–68, č. 218, s. 3.

²⁴¹ WALTER, K. Poslanci FS ČSSR projednávali návrhy zásad trestních novel: Účinněji v boji s kriminalitou. *Rudé právo*, 1989, roč. 69–70, č. 137, s. 3.

²⁴² Československá tisková kancelář. Návrh novelizace trestního práva. *Rudé právo*, 1989, roč. 69–70, č. 231, s. 2.

²⁴³ ZDOBINSKÝ, S. Jednání o stavu socialistické zákonnosti v ČSR. *Socialistická zákonnost*, 1988, roč. 36, č. 2, s. 71.

²⁴⁴ WALTER, *Poslanci FS ČSSR projednávali návrhy zásad trestních novel: Účinněji v boji s kriminalitou*, s. 3.

²⁴⁵ FS ČSSR – Federální shromáždění, 1989. V. volební období. 14. zasedání. Tisk 179. Vládní návrh, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb., K č. 57. [online]. 11. 9. 2025 [cit. 11. 9. 2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0179_05.htm.

o případech způsobení újmy na zdraví pod vlivem návykové látky. Vyřešeno mělo být tak, že jednání, při němž došlo k ublížení na zdraví právě v důsledku ovlivnění pachatele návykovou látkou, a které proto vyžadovalo důraznější reakci společnosti, má být postihováno jako trestný čin podle § 201 odst. 2 písm. c) trestního zákona.

K realizaci těchto návrhů však vzhledem k politickému vývoji po listopadu 1989 již nedošlo. Problematika § 201 TZ byla řešena v rámci první velké polistopadové novely trestního zákona č. 175/1990 Sb.²⁴⁶ Tato novela ustanovení zásadně proměnila formálně i materiálně: nově šlo o delikt ohrožení pod vlivem návykové látky.²⁴⁷ Současně bylo do trestního zákona doplněno i zákonné vymezení pojmu návyková látka, dosud absentující. Zavedla je právě novela č. 175/1990 Sb. v § 89 odst. 13 TZ.²⁴⁸ Podle nové koncepce představovalo samotné vykonávání činnosti ve stavu vyvolaném návykovou látkou bez přítě-žujících okolností přestupek. Trestní odpovědnost dopadala na recidivisty (např. osoby v posledních dvou letech již za podobné jednání odsouzené, potrestané nebo propuštěné z výkonu trestu), na pachatele zvlášť rizikových činností (např. řízení hromadného dopravního prostředku) a na případy se způsobenou újmou na zdraví či větší škodou.²⁴⁹

Není bez zajímavosti, že znění důvodové zprávy k § 201 TZ ve znění novely č. 175/1990 Sb. převzalo – bez věcných i jazykových změn – text připravený v rámci vládního návrhu z 28. září 1989 (tedy připravované ještě komunisty ovládaným Federálním shromážděním).²⁵⁰

Novela č. 175/1990 Sb. zároveň zrušila celý zákon o přečinech. Důvodová zpráva ke zrušení zákona č. 150/1969 Sb. o přečinech jej označila za nástroj faktického zostřování trestní represe, přizpůsobený momentálním mocenským potřebám a založený na utilitárním a kasuistickém přístupu. V nových společenských podmínkách pozbyl nezbytnosti, neboť většinu přečinů bylo možné bez náhrady vypustit a zbylé začlenit zpět do trestního

²⁴⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 5–6.

²⁴⁷ § 201 – ohrožení pod vlivem návykové látky od 1. července 1990 zněl: Kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, a) ačkoliv byl za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn, b) ačkoliv byl za období čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních dvou letech postižen, c) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo d) způsobí-li takovým činem, byť i z nedbalosti, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

²⁴⁸ § 89 odst. 13 zněl: Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobily nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

²⁴⁹ Větší škodu upravoval v této době nově § 89 odst. 14 a 15 TZ. VŮJTĚCH, J. a kol. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 74.

²⁵⁰ Obě důvodové zprávy jsou dostupné v digitální knihovně Parlamentu České republiky. Návrh ze září 1989: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Tisky, Federální shromáždění Československé socialistické republiky 1989, FS ČSSR 1986–1990. Tisk č. 179. Vládní návrh, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb. a upravuje postih některých přestupků. [online]. psp.cz. [cit. 11. 9. 2025]. K č. 57: https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0179_05.htm a Důvodová zpráva k zák. č. 175/1990 Sb.: tamtéž, Tisk č. 325, K č. 75. [online]. psp.cz. [cit. 11. 9. 2025]. https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0325_04.htm.

zákona, čímž se odstranila disproporce v kategorizaci deliktů a vytvořil se přehlednější systém tří typů trestných činů.²⁵¹

Další klíčovou novelou,²⁵² která výrazně zasáhla do podoby trestního práva i sledovaného deliktu, byl zákon č. 557/1991 Sb.²⁵³ Tím se právní úprava vrátila k ideji tzv. rauschdeliktu zrušené v roce 1961;²⁵⁴ zavedena byla nová skutková podstata opilství v § 201a a současně byl vypuštěn § 12 odst. 2 o nepřičetnosti. Ustanovení § 201a²⁵⁵ bylo bezprostředně po přijetí kritizováno a záhy znovu novelizováno zákonem č. 290/1993 Sb.²⁵⁶

Závěr

Tento příspěvek ukázal, že postih řízení po požití alkoholu byl v socialistickém Československu pojat jako výrazně preventivní a disciplinární nástroj, jehož význam přesahoval pouhou technickou ochranu života, zdraví a majetku. Normativní konstrukce opilství se v roce 1961 stabilizovala v ohrožovacím pojetí a zřetelně odmítla chápání intoxikace jako okolnosti snižující či vylučující odpovědnost. Subjektivní stránka byla v rozhodovací praxi standardně dovozována alespoň ve formě nepřímého úmyslu – pachatel věděl, že požil alkohol, a přesto usedl za volant (nastoupil k „nebezpečné činnosti“). Tato koncepční volba vysvětluje, proč se opilství stalo vhodným prostředkem generální prevence i individuální disciplinace a proč se na něj pohlíželo jako na typové ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, nikoli pouze jako na individuální selhání.

Aplikační praxe potvrdila, že těžištěm stíhání deliktu opilství bylo řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu. Soudy i bezpečnostní orgány přikládaly význam už relativně nízké míře ovlivnění a v dokazování kombinovaly medicínské podklady s hodnocením konkrétní jízdy.

Pro dokazování byl charakteristický „smíšený“ standard. Soudy a orgány činné v trestním řízení kombinovaly laboratorní zjištění s klinickými příznaky a hodnocením konkrétní jízdy. Tam, kde chyběla pevná číselná hranice, sehrála klíčovou roli pozorování policistů, lékařské nálezy, svědecké výpovědi i popis jízdního projevu. Postupné metodické sjednocování sice přineslo orientační prahy, avšak praxe si podržela prostor pro postih i pod nimi, pokud důkazy prokazovaly sníženou způsobilost.

²⁵¹ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Tisky, Federální shromáždění Československé socialistické republiky 1990, FS ČSSR 1986–1990. Tisk č. 325. [online]. psp.cz. [cit. 11. 9. 2025]. https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0325_04.htm

²⁵² Více k jednotlivým novelizacím např.: NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.

²⁵³ K tomu blíže např. KRATOCHVÍL, V. Poznámky k novelám trestního zákona a trestního řádu (č. 557/91, 558/91 Sb.). *Československá kriminalistika*, 1992, roč. 25, č. 3, s. 245–255.

²⁵⁴ K tomu blíže např.: ŘÍHA, J. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 7–8, s. 38–48.

²⁵⁵ § 201a ve znění účinném od 1. dubna 1994: (1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. (2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

²⁵⁶ ŠÁMAL, P. K novele trestního zákona III. Zvláštní část trestního zákona. *Všehrd*, 1994, roč. 26, č. 1, s. 10 a násl.

Ideový rozměr prostupoval jak odůvodnění rozsudků, tak širší institucionální rámec. Užívání „podnikových“ vozidel pod vlivem alkoholu bylo hodnoceno nejen jako dopravní riziko, ale i jako neodpovědný vztah k socialistickému vlastnictví. Do rozhodovacího procesu vstupovaly pracovní kolektivy a společenské organizace prostřednictvím posudků, záruk a doporučení, což vytvářelo „výchovnou zónu“ kolem trestního postihu a nabízelo rámec pro ranější prominutí zbytku zákazu či pro mírnější volbu sankce v okrajových případech.

Sankční politika akcentovala zákaz řízení jako klíčový preventivní prostředek, diferencovaný podle míry ovlivnění, povahy a délky jízdy či profesního postavení pachatele. Nepodmíněné tresty odnětí svobody se objevovaly spíše u recidivy, při závažném následku nebo u profesionálních řidičů. V odůvodněních se stabilně prosazoval jazyk společenské nebezpečnosti, jenž podtrhoval ohrožení bezpečnosti provozu, pracovní morálky i majetkových hodnot. Institut tak fungoval dvojím způsobem – současně chránil konkrétní statky a působil sociálně-disciplinárně.

Z dnešního pohledu může působit přísně, že trestní odpovědnost přicházela v úvahu i při pouhém pokusu o usednutí za volant. Archivní materiál nicméně ukázal, že v hraničních situacích se soudy spíše uchýlovaly k mírnějším řešením a preferovaly zákaz řízení. Přísnější postih vyhrazovaly recidivě, vysoké míře ovlivnění, vzniku škody či zvýšené profesní odpovědnosti.

V komparativním nadhledu se tento delikt jevil jako elastická kategorie s vysokou absorpční schopností – reagoval na rozmach motorizace i na širší politiku boje proti alkoholismu. Napětí mezi principem viny a preventivní kriminalizací „pouhého“ ohrožení se promítalo do doktrinárních debat i do kazuistiky. Převládl model, který systematicky upřednostňoval bezpečnostní prevenci a veřejný pořádek před individualizovanou tolerancí k ojedinelému selhání, zejména u profesí spjatých s vyšším rizikem.

V porevolučním období se úprava přesunula do hodnotově neutrálnějšího rámce ochrany života, zdraví a majetku a akcentovala materiální chápání nebezpečnosti i přesnější důkazní standardy. Funkce zůstala stejná – zabránit, aby osoby pod vlivem alkoholu (či jiných omamných látek) vykonávaly rizikové činnosti. Změnil se však způsob odůvodnění (od ideologické rétoriky k neutrálnímu jazyku obecné bezpečnosti) i cílové ambice práva, jež se odvrátily od disciplinace k převážně bezpečnostnímu rámování. Ukazovala se tak dvojí trajektorie: od disciplinárního nástroje k institutu, který nadále plnil roli bezpečnostní brzdy, avšak bez dřívější ideologické zátěže.